

MUUSIKALEHT

1930. A. VII AASTAKÄIK

Tellimisehind aasta pääle 1 kr. 20 s., liigetele 1 kroon.

Tellimiste vastuvõtjaile

Kes saadab talitusele

15. veebruariks

1930. a. tellimisi 1930. a. „Muusikalehe“ pääle:

60 tellimist 72 kr. väärt.

— saab autasuks mitmesuguseld esemeld kõrvaloleva nimestiku järgi omal valikul 12 kr. väärtuses.

50 tellimist 60 kr. väärt.

— saab autasuks esemeld 10 kr. eest.

40 tellimist 48 kr. väärt.

— saab autasuks esemeld 8 kr. eest.

30 tellimist 36 kr. väärt.

— saab autasuks esemeld 6 kr. eest.

20 tellimist 24 kr. väärt.

— saab autasuks esemeld 3 kr. 60 s. eest.

10 tellimist 12 kr. väärt.

— saab autasuks esemeld 1 kr. 20 s. eest.

5 tellimist 6 kr. väärtuses

— saab autasuks esemeld 60 s. eest.

Autasuks antavate esemete nimestik

Viiulid	Kr. 7.50	— 12.—
Poognad. . . .	„ 1.50	— 12. —
Mandoliinid . . .	„ 8.—	— 12.—
Kitarrid	„ 12.—	
Viiuli kastid . . .	„ 4.—	— 12.—
Taktikepid	„ 3.—	— 12.—
Kastanjetid	„ 0.50	— 5.—
Tamburliinid . . .	„ 2.75	— 9.—
Parabanid	„ 9.—	ja kallim.
Taldrekud	„ 10.—	„
Grammofoni plaadid. . . .	„ 2.—	— 12.—
Grammofoni nõelad	„ 0.25	— 1.—
Viiuli keeled . . .	„ 0.10	— 1.—
Mandoliini keeled	„ 0.50	sats
Kitarri keeled . . .	„ 0.75	„
Sordliin	„ 0.10	— 0.25
Viiuli lõua-hoidja	„ 0.50	— 2.—
Noodipuldid	„ 2.—	— 4.50
Metronom	„ 10.—	— 12.—
Kamfool	„ 0.10	— 1.—

Pääle selle igasugust muusika- ja ilukirjandust tellimise vastuvõtja valiku järgi, kui ka üldse igasugust kaupavastavas väärtuses.

Tellimiste vastuvõtmine on võimaldatud igaühele. Tellimised võib saata talitusele kord-korralt. Raha tuleb tasuda 15 veebr., siis antakse tellimiste vastuvõtjaile välja soovitud hinnalised esemed.

==== Muusikalehe talitus, Tallinn, Rataskaevu 22. ====

EESTI LAULJATE LIIDU

Toimetused: M. Lüdigi, prof. J. Aaviku, A. Krulli, R. Kulli, L. Neumani, M. Saari, prof. A. Topmani, T. Vettiku, E. Vörki ja R. Savingi.

Lauljate Liidu esimehelt prof. Juhan Aavik'ult

Uueks aastaks

Saabund uuel aastal meie rahvas ja riik astub oma iseseisvuse kolmeteistkümnendasse aastasse. Kogu möödunud aja kestes on käind pinev ülesehitav töö igal alal — nii vaimlises kui majanduslikul — oma tõusude ja mõõnadega. Palju on saavutatud, palju aga on veel teostamata. Arenemistee ei lähe alati siledalt ja otsejooneliselt, vaid sääl on veel küllalt sügavaid roopaid ja konarusi, ilmaaegseid kõverusi ja käänakuid. Tähtsam soov uuel aastal oleks, et need kõverused ja roopad muutuks õigeks ja siledaks, et kujuneks selgeks ja otsejooneliseks see tee, mida mööda liigub meie rahva ja riigi kultuurilise arengu koorem. Loomulikult tuleb uuel aastal südiduse ja visadusega jatkata nende ülesannete ja sihtide saavutamist, mis meid sinna poole viivad. Ja siin on tähtis niihästi majanduslik kui vaimline edu. Majandus on igasuguse elu alus ja kandepind, kuna vaimline kultuur seda elu rikastab ja täidab huvi ning elumõttega.

Eesti Lauljate Liidul on selles meie rahvuslikus ülesehitamise töös oma eriline ülesanne — arendada ja levitada laiades hulkades rahvuslikku muusikat, peamiselt koorilaulu kaudu. Teame, milline suur mõju on laulul meie rahvuslikus arenemises. Kes on kordki kaasa eland mõned viivud meie lauljaskonna suurpäevist, ei saa keelduda veendumast, et laulu võim paneb inimese koguni isemoodi seisukorda, täites ta hinge elu, ilu, õnne ja rõõmuga, milles tahe ja energia leiab uue jõuallika. Inimese vaim saab puhtaks ja kõrgeks ning võib saavutada suurt ja imetaolist. See mõjuvõim on laulu võim. Meie tahame seda elutuld kasvatada ja levitada, et ta võidaks kogu meie rahva hinge ja südamed. Ja siin on Lauljate Liidul täita suured ülesanded.

Ta on ühendavaks lüliks meie loov- ja kutselise kunstmuusika ning rahva laialiste hulkade vahel. Kui esimesed sihivad sügavustesse ja kõrgustesse, siis L. L. tööpöld suundub laiusse. Ta hoolitseb selle eest, et kogu me rahvas osa saaks muusika jumalikust mõjust. Mida laiema kandepinna omab idee, seda elulisemaks ja aktuaalsemaks see muutub.

Lauljate Liit tahab uuel aastal oma tööd jätkata uue jõu ja visadusega, kasutades selleks olude- ja jõukohaselt mitmesuguseid vahendeid, millede hulka kuulub ka muusikalis-sotsiaalselt väga tähtis leidus — raadio.

Muusikaleht, mis käesolevaga algab oma VII aastakäiku, osutub selle töö juures loomulikult üheks tähtsamaks ja tervitavamaks vahendiks. Kuid Muusikaleht ei ole mitte ainult Lauljate Liidu häälekandja, vaid selles, kui ainsas eesti muusikaajakirjas peab peegelduma kogu me muusikaelu oma mitmekülseis avaldusis, oma saavutustes ja edus — praktiliste päevaküsimuste ja põhjapanevate tuleviku sihtidega.

Olgu veel juure lisatud, et käesoleval uuel aastal (õieti juba möödunud vana-aasta lõpul) algas Lauljate Liidu juhatus ettevalmistustööd

X üldlaulupeoks, X

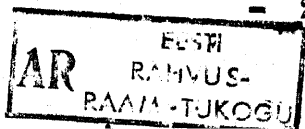
mis peetakse 1933. aastal juubelilaulupeona ja loomulikult peaks osutama igas suhtes õnnestunumaks teelolnuist. Juba see üksi peaks tõstma meeleolu ja looma elevust mitte ainult meie lauljakonnas, vaid kogu muusika- kui ka üldises rahvuskultuurilises elus. Kahtlemata teeb ta seda.

Jäeb ainult soovida, et kogu see töö leiaks uuel aastal uut arusaamist, poolehoidu ja tunnustust. Andku uus aasta ka endistele töötajatele ja poolehoidjatele uut jõudu ja värskust.

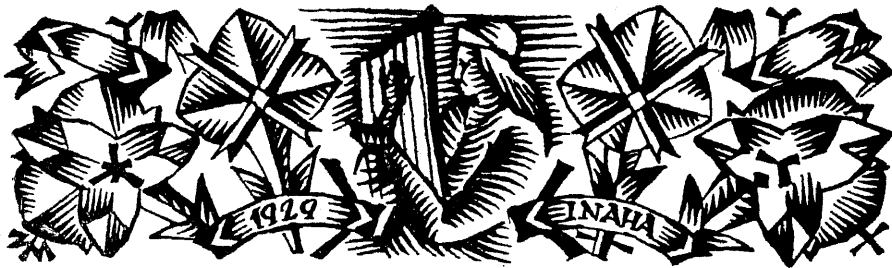
Neis lootusis tervitab Lauljate Liit Muusikalehega kõiki eesti muusikapõllul töötajaid, kaasaitajaid, kaasatundjaid, huviosalisi, kes ühel või teisel viisil suhtuvad meie rahvuskultuuri ja selle tähtsamasse tiivustajasse — eesti rahvuslikku laulu — häatahtlikult — kui mitte rohkem — kõigile neile soovime

õnnistusrikast uut aastat!

Juba Raarik

Ar 930 P
Muusika leht

MIHKEL LÜDIG

ALEKSANDER LÄTE

70. sünnipäeva puhul 12. jaanuaril

Tüsedamaid ja kindlamaid kujusid meie heliloojatest on *Aleksander Sprenk-Läte*. Kuigi nüüd meil on võrsund nooremaid heliloojaid, kes loovad rahvuslikul alusel, kujutavad need ikkagi resultaate sellest tööst ja suunast, mida A. Läte määrand ja rajand.

Läte eelkäijad piirdusid rahvusliku helikunsti alal rahvaviiside harmoniseerimisega ja nende populariseerimisega, kuid Läte't see töö ei rahuldand. Jättes kõrvale Lätte esimesed laulud, mis sündind veel võõra mõju all, näeme tema küpses eas aga kindlat tahet tungida rahvusmuusika, resp. laulu, iseloomu. Läte uurib rahvusmuusika rütmilisi iseäraldusi, selle iseloomustavat harmooniat, tema ei piirdu oma harmonisatsioonides shablooniliste I, IV, V astme akordidega, tema leiab juba midagi, mis annab meie rahvamuusikale enam omapärase ilme.

A. Läte on sündind 12. jaan. 1860. a. Viljandimaal, Pikasillal. Muusikalise ande on ta pärand ema isalt, kes oli agar tegelane muusikapõllul ja tuntud energilise lauljuhatajana. Juba poisikesena (8 a.) mängis L. viiulil. Käies Rõngu kihelkonnakoolis sai L. palju õhutust oma õpetajalt, muusikaharrastajalt Roosmann'ilt. Köster Roosmann oli ka esimene L. muusikaõpetaja. Lõpetades kihelkonnakooli, astus L. Valga seminari, kus ta jätkas oma muusikalist haridust lugupeetud ja armastatud J. Zimse juhatusel.

J. Zimse on meie vanematele heliloojatele edasiistutand palju aatelist ja tõsist vaimu, seda näeme A. Kunileid'ist, A. Thomson'ist jne. Ka Lätte tulevase tegevuse suund on saand alguse J. Zimse'lt. Lõpetades seminari asus A. Läte ainelistel põhjustel mõneks aastaks õpetajaks Puhja ja Nõosse, kuid see tegevus ei rahuldand teda. Tung muusika alal täieneda ja tung loomingule viib teda, mitte enam noores eas, 35 aastasena, Dresdeni konservatooriumi kuulsale Draeseke juure. Kuigi Läte Draeseke juures kõike ei suutnud omandada, mida see kuulus professor võis anda, siiski olid need paar õppeaastat, mis L. tema

A. LÄTE

ALEKSANDER LÄTE*)

MUUSIKA-TEADUSLIK REISIKIRI

*Das Wandern ist des Müllers Lust,
das Wandern.*

*Der muss ein schlechter Müller sein,
dem nie wohl fiel das Wandern ein;
das Wandern.**)*

Möldri rõõm on rändamine, rändamine.

Ei see ole õige möldrisell,

Kes pole rännand võõrsil veel; võõrsil veel.

Eelolev laul, Franz Schubert'i muusikaga, oli hülgepalasis Raimund v. Zurlmühlen'i, meiemaa tähtsama saksa soost laulja, kontserdi eeskavades. Lauusõnad tuletavad meele aegu, millal käsitöölistel pääle selliks saamise teist edesiharimise teed ei olnud, kui rännata meistri juurest meistri juure, linnast linna ja maalt maale.

Teaduse ja kunsti harrastajad on tarvitand samu teid. Händel'ist teame, et tema sageli viibis Inglismaal, nõnda, et inglased peavad teda oma heliloojaks ja korraldavad tema auks pidulikke ettekandeid. Sedasama teame Haydn'ist, Mozart'ist, Mendelssohn'ist ja teistest helikunsti suurustest.

Enne raudtee aega oli niisugune reisimine ikkagi vägitöö. Reisimisvahendite arenemisega kasvas rändajate arv. Enne maailmasõda tähendas õppimine Peterburgi konservatooriumis otse jõutööd. Nüüd on välismaal edesiõppimine muutund igapäevaseks asjaks. Sellepärast rännatakse nüüd ka palju. Võib öelda, et liigagi. Veel ei ole kodumaa muusikaõppeasutuse viimase klassi õpilase iste selle lõpetamise järele jahtund, kui pannakse käima kõik rattad, et saada toetust välismaa reisiks. Iseäranis agarad on selles lauljad.

Tõsi, reisimine laiendab inimese silmaringi. Aga ainult neil, kes on selleks ettevalmistatud. Koolitarkusega ei jõua kaugele. Ainult nii kaugele, et võidakse alata päristööga.

Kes pärast ise teid ei otsi, see neid ka ei leia. Tähisteks on teaduse ja kunsti raamatud ja raamatukogud. Need õpetavad meid nägema. Aga kui palju tehakse muusika alal teaduse ja kunsti raamatute tegemist?

Võib olla, et mõne kunstipoldaja noodi ja teaduslikkude raamatute kogu on nii suur, et kapp oma küüraga seda kanda ei jaksa. Aga kunstiharrastaja ei pea mitte ainult seda teadma, mis tema eriala on, vaid ka täieline üldteadmine on tarvilik, mis eriala suuresti täiendab. Sellepärast ütles minu klaveri-

*) Lugupeetud juubilar viibib hilissügisest saadik Nizzas, kust ta „Muusika-lehele“ saatis selle kirja.

**) Toon need sõnad algkeeles, sest viis ja kaasmäng on nende mõjul süündind ja moodustavad üksuse.

õpetaja prof. Persy Sherwood Dresdeni konservatooriumis: „On kohe tunda, kas muusika väljendaja on haritud või mitte.

*

Minu reisi lõppsiht oli Nizza, Prantsuse Rivas. Otstarb — tervise parandamine ja teadusliku töö jätkamine.

Kui aasta 20-ne eest toibusin haigusest, oli mul tung millegagi tegutseda muusika alal. Otsekohene helitöö oli väsitav. Asusin sellepärast vähehaaval lahendama muusikasse puutuvaid teoreetilisi probleeme.

Üheks niisuguseks probleemiks oli klaverimängu võtete uurimine, teede ja abinõude leidmine, mis võimaldaks mängu õppida kõige lühemal teel. See töö on kestnud siimaale. Tahen mänguaparaadi tarvitamist ja mänguvõtteid teaduslikult põhjendada. Selleks on tarvis tunda isegi anatoomiat ja füsioloogiat. Seda osa ei või mina teiste raamatute järgi kirjutada, nagu seda senini harilikult on tehtud. Ka kõiki teisi töösse puutuvaid küsimusi püüan käsitada võimalikult põhjalikult. Sellest siis viivitus. Kuid töö on juba lõpustaadiumis. Oleks häämeelega tööd Nizzas jätkand, kuna päikeseküllane maa annab selleks rohket tõuget. Teades, et minul mänguriista muretsemine pole võimalik, valisin aine, mida saab käsitada klaveri abita. See on: intonatsioon.

Muusika algauseks on harmoonia. Üksikud helid, mis kuuluvad sesse, seisavad kindlas vahekorras üksteisega. See vahekord põhjeb ohulainetustel, mille hulk määratakse kindlaks sellekohaste füüsikariistade abil.

Iga üksik heli ei ole algrakk, vaid temale lisanduvad lisa- ehk aliquot-helid. Ei ole veel kindel, kas ka need ei lase end kord jaotada, kui sellekohased abinõud täienevad. Nõnda on igas üksikus helis: põhiheli, tert, kvint, sekst, sept. jne. Üksikute astmete vahekorrad määrab loodus. Kas käime selle looduse näpunäite järele? Oh ei! Meie oleme loond oma süsteemi, tempereeritud häälestusega. Ja see süsteem on viind meid õigelt teelt kõrvale. Pääle oktaavi ei ole tempereeritud süsteemil loodushäälestusega midagi ühist. Kuidas saame sääl siis kõlava kooskõla? See tempereeritud süsteem on rikkund meie kuulmise täiesti. Muusika põeb tempereeritud süsteemi alult pääle. Ainult need lauljad ja instrumentalistid, kes kuulmise eriti teritand mänguriistade abil, kui viul, kus tarvitusel Pythagoras'e süsteem, mis pole ka veel täielik — suudavad pakkuda paremat. Kuid nende hulk pole suur. Kas nüüd selgub, miks mina kontsertide arvustustel sageli seisan sõjajalal kontserteerijatega? Meil on rohkesti grammofoni ülesvõtteid oma soololauljatest, kui ka koorilauludest. Neilt kuuldub õige ebamäärast intonatsiooni, nii et peab küsima, kas see üldse on muusika.

*

Loodushäälestuse intervallid on väga peened, nende demonstreerimiseks on isesugused instrumendid, mille oktaav jaguneb 53-me ossa, kuna tempereeritud mänguriistal see on 12-ne astmeline. Need loodushäälestusega mänguriistad on kallid ja selletõttu on neid vähe. Prof. P. Ramul (Tallinnas) teadis öelda, et Müncheni muuseumis olevat sellane. Et aga ühendus lõunaga Berliini kaudu parem, valisin viimase tee, lootes, et ka Berliinis leidub soovitud mänguriist. Ühitasin oli nõu töötada Berliini muusikakogudes.

Jõudes Berliini pöörasin sammud kohe Riigi Muusikaülikooli poole. Direktor, prof. Schünemann, teatas, et nendel ei ole soovitud mänguriista, küll aga ülikooli füüsikainstituudil. Igas muusikaülikooli teooria klassis on aga

mänguriist, millel võib demonstreerida loodushäälestust. Nendega tutvustas mind prof. Schünemann. Pean siia kohe lisama, et leidsin Berliinis igal pool väga lahkelt vastuvõttu. Parimaid mänguriistu asub toas, kus parajasti oli teooria tund, meie segamine ei takistand seda. Tutvustati mind hra Hindemith'iga, kes juhatab meisterklassi. Tunnen teda tema helitööde kaudu. Seisab praegu saksa muusikauendajaist esikohal. Teooria klassis jätkati tööd loodus- ja temperereitud häälestuse võrdlusel.

Minu tähelepanu juhiti sääl olevate mänguriistade kogudele. Väga täielik on klaverite osakond. See mänguriist on esitatud algkujust alates väga mitmes teises. Imelik oli klaver algkujul! Nõnda väike, et teda võis võtta sülle ja kanda. Tal puudus veel alus. Asetus laual. Sellepärast öeldakse: „Haydn võttis klaveri kaenla, kolis pööningule ja mängis sääl salaja.“ Isegi Mozart'i reisklaver ei ole palju suurem.

Sellele järgnevad juba kuju poolest suuremad, praeguse klaveri taolised mänguriistad raamjalgedel. Siis iseseisvate jalgadega ja teiste täiendustega, kuni tänapäevase klaverini.

Ka orkestri mänguriistad on esitatud hästi. Nende hulgas leidub ka „Preisi Pritsu“ valgest luust vile.

Iseäralist tähelepanu äratavad hiljuti päralt joudnud mänguriistade kogu. See on Jaava „vürstide“ orkester. Kogu on kallis, aga ka haruldane. Ta koosneb ainult löökriistadest, valmistatud suurelt osalt vasest ja bambuse roost. Ka intonatsioon on iseäraline. Orkestrimängijad olevat väga piinlikud häälestamises ja osutavat mängus otse üllatavat kiirust ja osavust. Seda orkestrit nimetatakse gamilaniks. Siia kuulub hulk mänguriistu. Imelikum neist on gongide kogu. Need on punasest vasest, sügavate ülespoole pöördud äärtega. Ripuvad tellingutel. Suurem neist on rohkesti 5 jalga läbimõõdus. Kõla õudne. Löökriista põhiheli on nõnda sügav, et meie kõrv ei jaksa seda vastu võtta. Kuuleme ainult kõrgemaid lisahelisisid. Ja needki tulevad kui koopa sügavusest.

Prof. Sachs, kes juuresolijaid koguga tutvustas, tähendas, et see põhiheli andvat ennast tunda tervel kehal, mida tõendavad eriti daamid. Ka muusika-ülikooli teaduslik raamatukogu, eriti laulu alal, on õige täielik. Kahjuks pidin vaatama kõike kui lennates. Mitte aja, vaid viisumi puudusel. Sissesõidu- ja peatusviisumid Eesti ja Saksa vahel on juba kaotatud — kuid taskuviisumid mitte!

Ülikooli füüsikainstituudis teatati, et neil olevat loodushäälestusega mänguriist, aga see kuuluvat prof. Plank'i isiklikku korraldusse, kelle käes ka võti. Prof. Plank elab Grünewaldis. Telefoni ühenduse järele sõitsin läbirääkimiseks Grünewaldi. Professor lubas olla teisel päeval kell 12 instituudis. Ilmus täpsel ajal ja meie asusime tööle. Õieti küll professor, sest tema pidas mänguriista selgitamisel päris loengu. Olles teind mitmesuguseid võrdlusi mänguriistal, mis õige keeruline, ütles professor: „Nüüd ma üllatan teid millegagi nõnda kui kõiki muusikamehi, kellele olen mänguriista näidand. Isegi Joachim, viiulimängu kuningas, oli sellest üllatatud.“ Prof. Plank tabas mänguriistal *f*-dur septakordi *c-e-g-b*, selle järele *es*-dur esimese astme kolmkõla *es-g-b*, mis kuulub ka *b*-duuri neljandale astmele. Siis kuuldus midagi iseäralikku. Lisades järgnevale akordile ainult põhiheli, ei sündind kooskõla kokku. See üllatas tõesti. Aga ainult sellepärast, et mina ei tundnud mänguriista konstrukt-

siooni. Tunnen asja teoreetilisest küljest. Võib olla, et saadan lahenduse veel Nizzast Berliini, kuid oleks parem, kui seda probleemi võiksin uurida mängu-riista enese juures.

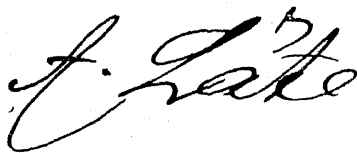
*

Nizza kuulub Prantsusmaale, asub Vahemere kaldal, Itaalia piiri läheduses. Linn on piiratud kolme külma ilmakaare poolt kõrgetest mägedest, avatud aga lõuna poolt Aafrikast tulevatele soojadele tuultele. Sellepärast ei tunta sel maal lund ega külma. Praegu valmivad apelsinid ja sidronid, õitsevad roosid, nelgid ja mimoosid. Õitsevad kevadeni, mil terve loodus upub lille ja õite merre. Siin on hää töötada vaimliselt. Riviera on taimetoidlaste ja sportlaste paradisi. On lõunaks tarvis värsket kapsast, kressi või artishokki, minnakse aeda, või kui seda ei ole, kaupluse, ja käes nad ongi. Või kui minnes mägedesse, soovitakse osta restoranist sidronit või apelsini, siis läheb peremees aeda ja nopib neid värskelt puu otsast.

Ennelõunat töötan harilikult linna serval mäe otsas. Kui päälõunat on soe ja päikesepaisteline, pleegin end ja käin meres. Neid ridu kirjutan praegu mühava mere rannal, kividel. Eile oli ilm tormine ja sadune. Oli võitlus õhuvoolude vahel. Lääne tuuled takistasid lõuna tuulte saabumist. Viimased said võidu, ja täna on ilm kullane.

Minu kõrval teeb keegi pleekija vabaharjutusi. Kui tööga lõpul, mõlten teha sama ja kasta end vette. Nizza linn ja ümbrus on kaunimaid terves Rivas. Eriti kaunis on vaade linna taga olevatelt mägedelt. All sügaval linn merest tõusva „Palais Jetéeg”, mida ehivad palmid, küpressid ja jõulised agavid. Kaugemat seljatagust piiravad kõrged lumega kaetud mäed. Lõunamaalasele võiks näida siin loodus kooskõlatuna, kuid põhjamaalasele mitte. Lumi assotsiatsioneerib vaimusilma ette terve kodumaa oma kaunimate kohtadega. Ja see on nii armas.

Nizzas, 1. dets. 1929.

Segakoorile ja orelile

R,
T
O
B
I
A
S

„Psalm 42“

— „Otses kui hirv
kisendab veeoja-
de järel“.

Eesti- ja saksa tekst.

Partituur ühes häältega 3 krooni 50 senti.

Müügil Lauj. Liidu büroos, Tallinn, Rataskaevu 22.

Saadetakse välja postiga, kui raha ette makstakse.

LEENART NEUMAN

MÄLESTUSI ALEKSANDER LÄTTEST

Lättest heliloojana kirjutab „Muusikalehe” toimetaja. Pealegi sellelt seisukohalt on nende ridade kirjutajal varem mujal juhust olnud Läte't hinnata, nii et eelolevad veerud tahavad olla ainult üksikud mälestusmomendid ja isiklikud muljed meie sünnipäeva-lapsest, meie helikunstnikkude auväärilisest veteraanist ja ajast kus Lättel peamiselt tegutseda tuli. Aleksander Läte't helikunstnikuna esimest korda nähes, olin alles pisike poisike, mäletavasti isegi mitte veel kooliealine. Palju sellest muljest meele jäänd ei ole ja pealegi, mis niisugune ka veel mõistab olulist tähele panna. Kuid natuke toda aega ja Lätte osa temas on siiski meele jäänd. Läte elas siis alles veel Nõos. Ühel suvisel pühapäeval sõitis suurem seltskond tartlasi Nõosse näitemüügile — kontserdile. Sääil siis nägin ja kuulsin esimest korda Aleksander Läte't koorijuhina. Sündmus ise oli läänd sajangu üheksakümnendate aastate alul. Olin vist juba varem eesti koore kuulnud, samuti eesti inimesi näänd, viimaste hulgas ka palju saksakeele rääkijaid, enamasti neid, kes oma haridusega „maarahvast” kuidagi eraldasid. Lätte Nõo kooris leidsingi laulvat mitmeid neid, keda väga hästi tundsin kui tolleaegseid saksa keele rääkijaid. Minu vanemad pidasid Tartus võõrastemaja, kus ka Tartu lähema ja kaugema ümbruskonna eesti haritlased õige sagedad võõrad olid. Nõo kirikuõpetaja ja luuletaja Martin Lipp, sama mõisa omaniku Joh. Kupits'a (kirjutas Kuppitz) perekond, Luke Johanson'id, Kambja kirikuõpetaja Rennit ja sama mõisa rentnik, agar Tartu eesti põllumeeste seltsi tegelane Georg Fuchs, ka Hans Wühner — kõik need olid mulle juba minu lapsepõlves „vanad hääd tuttavad.” Palju häid, isegi tuliseid eestlasi oli nende hulgas, kuigi omavaheline keel nende perekonnas oli harilikult saksa keel. Ainult mehed omavahel rääkisid enamasti eesti keelt. Neid ringkondi oli siis Aleksander Läte ka juba suutnud koondada eesti koori eesti laule laulma, seest terve Nõo ja selle ümbruse maa „intelligents” laulis Lätte kooris. Tähen-dab juba maal olles, koondas Läte laialisemaid ja mitmesugusemaid kihte oma laulukoori, mis eriti iseloomulikuks jooneks oli pärast Lätte Tartu kooridele, mis olid Aleksander Lätte asutatud ja juhatada. Seda aga juba käesoleva sa-jangu alul. Siin, Tartus laulsid „lihtmehe” kõrval esimest korda suuremal ar-vul ülikooli eesti noorsugu ja ülikooli vilistlaste perekonnaliikmeid. Läte koondas eesti lauljaid kõigist hariduskihtidest ühte suure Tartu meeskoori ja samuti ühte teguvõimsasse suure segakoori, milline käesoleva sajangu alul andis kontserte nii à capella lauluga, kui ka kandes ette rea oratooriume.

Kogu Tartu muusikaelu oli Lätte tulekuni õieti puhas „sakste asi”. Rääki-mata sellest, et „Bürgermusse” saali enda alla võttis igal kontserdi hooajal saksa soost publik, kes kuulas siin pea kõiki maailmakuulsaid kunstnikke, kes tol ajal ka Tartus kontserteerisid. Ka Tartu oma muusikaelu oli koondatud saksa „Musikalische Gesellschafti”, „Kammermusikvereini” ja saksa „Handwerker-vereini”, kellest viimane suvekuudel korraldas ooperi etendusi saksamaalt tul-nud solistidekoori ja orkestriga.

Eestlaste jaoks, eesti elanikkudele, eesti publikule muusika-kunsti tolle ajani ei pakutud. Sääil tuligi oodatud Läte ja hakkas siin tööle. Mäletan selgesti meeleolu, mis valitses neis kontsertes nii ettekannete, kui isegi vaheajade jooksul. Oli esimene Lätte sümfooniaorkestri kontsert Tartu „Bürger-musse“ saalis.*) Et eesti haritlased kuulajate hulgas kõik kohal olid, sellest ei maksa öieti rääkida — see oli enesestmõistetav. Imestad pigemini, et mõni püüdnud rüüganem kontserdi laval ei olnud ja siinses orkestris näiteks trummi ei põmmutatud! Sest terve rida vilistlasi ja üliõpilasi oli Lätte orkestris ametis. Dr. Luiga viiuliga, praegune tervishoiu professor Rammul samuti viiuliga, kadund Rudolf Hurt mestasarvega, Dr. Schulzenberg tõmbas trombooni, kontrabassiste mäletan tervelt kolme eesti üliõpilaste hulgas: Assafrey'd, Ploom'i ja pärastist Peetri koguduse õpetajat, nüüd juba surnud, Arnold Laur'i. Praegune eesti saadik Berliinis Karl Menning tegi kaebelikke häält oboel. Seda nimekirja võiks mälu järele veelgi täiendada, kuid selgub sellestki, et Läte koondas kõiki saadaval olevaid eestlasi, et moodustada orkestrit mille tüve andis elukutse-line Tartu linna orkester. Kui kaugele see vaimustus võis minna, tõendab lektor Veski jutustatud lugu Lui Olesk'ist, kes kuigi kakofon, see on muusikalise kuulmiseta kangesti tahtnud kaasa mängida ja hakkand seks flöötii õppima. Kuid nagu näha, oli siiski Lätte orkestrisse natuke raskem pääseda kui pärast ministri toolile, sest Lui Olesk'ist, nii kahju kui tal ka ei olnud, flötisti ometi ei saand.

„Loomingus“ aastal 1924 olen sellest juba jutustand, kuidas Lätel rahvuslisel alusel sekeldusi tuli kohalikkude sakslastega, nii et pärastpoole Lätte orkester Tartu linna orkestri kaasabist ilma jäi.

Meeles on ka veel selgesti, missuguse aukartusega, meie koolipoisid, Läte't vaatasime kontserdi vaheajal, kui ta „Bürgermuse“ jalutusruumist läbi läks.

Üldse koondasid Lätte kontserdid ka publikusse kõiki eesti kuulajaskonna kihte ja saalid kui ka kirikud, kus Läte kontserteeris, olid alati kuulajatega täidetud. Ei tohi unustada, et see ei olnud üks niipalju muusikalise huvi ärkamise aeg, kui üldine rahvustunde tõus, mis tol ajal eesti vaimlises keskkohas, Tartus criti paisuma hakkas.

Lätte esimesi kontserte, nende hulgas ta sümfoonia kontserdidi „Bürger-musses“ ja Põllumeeste Selti näitushoones, ta ilmalikud koorikontserdid**) „Bürgermusses“ ta „Rändaja ja tähed“ Tartu Maarja kirikus, Haydni „Loomine“ Peetri kirikus — neid kõiki olin kuulnud publiku hulgast ja publiku ruumist, ja ei olnud veel võimalust Lättega isiklikult tutvuneda.

See sündis alles märksa hiljem; 1905. aasta alul. Olin tol ajal „vaba mees“, see on, mitte enam vene keskkoolis, vaid olin reaalkoolist välja astund, õppisin vanu keeli, et gümnaasiumi lõpetada. Nii siis oli mul õigus nüüd ka avalikkest kooridest osa võtta. Kuid ei jatkunud julgust Lätte jutule minekuks.

Viimaks sattusin Lätte koori järgmiselt. Viimases laulis äriomanik Virkhaus, kelle juures elas minu koolivend, praegune raadio eriteadlane insener

*) 19. nov. 1900. Eeskavas oli Cherubini „Lodoiska“ uvert., Haydn'i Oxfordi sümf., Beethoven'i Es-duur kvartett (I viiul S. Lindpere), Schubert'i sümf. h-moll ja Schubert'i „Rosamunde“ uvertüür („Postimees“ nr. 257 j. t. 1900. a.).

**) Lätte meeskoori I harjutus oli 25. I. 1901; I esinemine — 29. IV. kontserdis, kus päänumbriks Niels Gade sümf. c-moll. Eesti helitöödest oli orkestrile Lätte „Kalevala“ uvertüür ja meeskoorile Kappeli „Päikesele“. (Postimees“ nr. 23 ja t. 1901. a.).

Evald Maltenek, kes klaverit mängis ja kelle saatel ma koolipoisina mõnikord sääl laulsin. (Muide: Evald Maltenek'i muusikaannetest oli hääs arvamises kadund Peeter Süda, kelle juures Maltenek kompositsiooni õppis). Virkhaus ütles mulle, tulgu mina ka Lätte koori laulma. Mis mulle täna imelikuna paistab, oli mu toleaeagne argus või tagasihoidlikus: tahtsin väga kaasa laulda, kuid ei julend ise Lätte juure minna. Kuni ühel talvisel hommikul A. Lätte käest väikese kaardi sain, kus ta ütles, ta olevat kuulnud, et mul bassi hääli olevat, ja kutsus mu koori. Muidugi oli selle kutse vedruks Virkhaus.

Endast mõista olin kohe järgmisel proovil platsis, kuigi sääl mitte Lätte't ees ei leidnud, vaid Rudolf Tobias'e, kes koorile Händel'i „Judas Maccabäust” õpetas. Millist muljet Tobias avaldas, sellest vast teinekord. Lätte koorist mäletan esimesest muljest niipalju, et ta õpitava oratooriumi osadid juba kindlasti laulis, kui ma esimesele proovile pääsesin. Bassidest seisis mu kõrval pikk üliõpilane, kes oma tüseda häälega eriti kindlalt laulis parajasti koori „Sa võim sa kilp”. Pikk üliõpilane oli praegune Eesti Ülikooli rektor magnificus Joh. Kõpp. Lätte kooris laulsid mitmedki pärast üldiselt tuttavaks saand nimed, nagu naisseltsi juhataja Marie Reiman, kad. proua Schulzenburg, neiu Sild, pärastine proua Dr. Rebane-Sild, meeste hulgas praegune kohtupalati liige Hans Sümer, Viljandi koolidirektor Varik ja t. Et *Hans Kann* oma ilusa häälega hulgas oli, on nagu endast mõistetav. Pääle muude tuntud nimede oli sääl nõndanimetatud „väiksemaid mehi”, kuid millised inimesed oma aadete ja otse kuldsete südamete poolest! Sääl oli Peeter Kurg, kes enam elavate hulgas ei

ALEKSANDER LÄTE

viibi. Ta oli väikese õllepoe pidaja Tartus Aia tänaval. Selle natuke eelarvamist tekitava proosalise ameti kõrval oli ta oma hinges suur luule otsija. Mitte ainult, et tema Hans Kann'i kõrval kõige korralikumate ja muusika järele janunevate lauljate hulka kuulus, vaid Peeter Kurg kuulub eesti rahvaviiside agaramate korrajate hulka ja nii mõnegi üleskirjutatud eesti rahvaviisi on Peeter

Kurg unustuse surmast päästnud. Ehk aga masinavabriku meister Peeter Jürgenson (Paula Brehm'i äi ja teedeministri abi Karl Jürgensoni isa). Kes nende inimestega on kokku puutund, natukegi sügavamalt nende südamesse ja hinge peensusse pilku on võind heita, see pidi tundma, et ta ise midagi *sai* nendelt „lihtsatelt“, „väikestelt“ meestelt.

Veel mõned mälestused esimestest isiklikest kokkupuutumistest Lättega. Ta elas siis veel Tartus Vallikraavi tän. Kurig'i majas, kui juba Lätte kooriliige olles, temale näitamiseks viisin mõned uued, Saksamaal parajasti ilmud meeskoori laulud. Sellest mäletan, et Lättele eriti need meeldisid, mis kuidagi viisi omas *rütmis* värskest pakkusid ja teistest eraldusid.

On teada, et Läte käesoleva sajangu alul oli mitu aastat järgimööda „Postimehe“ muusikaarvustajaks Tartus. Arvustajana on Läte oma arvamisega väga otsekohealt, tihti isegi valju mõõdupuuga välja tulnud, paljuid seega pahandand, kuigi Läte oma iseloomu poolest äärmiselt hätahtlik ja hääsüdamlik inimene on. Võib olla, et Läte mõnikord piasjajade suhtes liigagi nõudlik on olnud — kuid millal võib arvustaja kõiki rahuldada!

Kiitusega oli Läte tagasihoidlik, ja harva saab seda temalt kuulda; puudusi näitab ta seda rohkem. Läte oli ja on arvustaja, kes ikka ühe kõrvaga arvustab ja ainult teisega maitseb. Ja see *arvustav* joon Lättes ühenduses tema otsekohe, julge avaldusviisiga on nii mõndagi noort inimest tagasi hoidnud muusikast, kus tema õnnetusega oleks kokku sattund, kui ta muusikuks oleks hakand. Nii mõnigi noor neiu on pisaraid valand Lätte ees tema käest otsust kuulda saades.

Eksimine on inimlik ja muidugi võib ka arvustaja eksida, ning mõnigi suurus on tõusnud, keda talendivaeseks peeti, kuid see külg, mis inimesi vähemalt arvustama paneb kõige päält enese suhtes, seda on Lätte ajal kindlasti rohkem rõhutatud, kui tänapäeval, mispärast seda Lätte üht joont eriti allakriipsutada tuleb.

Ja see tema arvustav joon käib läbi tänapäevani tema kirjutustest, mis ta näiteks meie laulupidude puhul ja nende üle on avaldand. Siin on vana Läte sagedasti palju edumeelsem, palju noorem nii mõnestgi nooremast.

Muusikaline tänapäev, kes kasvab juba *omis* konservatooriumides, muusikakoolides, kuulab oma ooperit, oma orkestrit, kus oma juhtide kõrval ka välismaa kuulsused juhatamas käivad, kus meil tihe võrk laulukoore, heliloojaid, soliste, see tänapäev võib Läte't alles siis õieti hinnata, kui ta seega arvestab, et eesti muusikaelu käesoleva sajangu alul toetus suuresti Lätte tööle ja kogus end Lätte nime ümber.

Juba ainuüksi selle eest võlgname Lättele sügavat tänu.

K. E. SÖÖT

MÄLESTUSI LÄTTE TEGEVUSE JÄLILT

Ma ei tea sõprade ning tuttavate seas kedagi teist, kes oleks loodusesse suhtunud säärase teesklematu innu ja otsekohesusega, nagu meie helilooja-senior *Aleksander Läte*. Üks tema juhtumõtteid on: jääda loodusega ühendusse igal juhul. Seda ütleb talle elupraktikas arenend mõistus, samuti sellega koostund eluinstinkt. Suurem osa oma eluaastaid, eriti vastuvõtlikumaid eluaastaid, mööda saatnud maal looduse rüpes, on see tema juures arusaadav, tingitud saatuse juhtkäikudest.

Millega ei tegele Läte looduses viibides! Päike, kuu ning tähed, pilved ja tuul pakuvad talle huvi, igatahes rohkem kui igale teisele inimesele, kes loodusteaduses ei oma otsekohest eriharidust.

Kõige sellega ühenduses seisab rännak, mäng, võimlemine, ühesõnaga *sport*. Niivõrt kui see vastab tervishoiulistele nõuetele.

Kui sa Lättega juhtud elama ühel asualal, nii et teda tihtilugu kohtad, siis tekib sinusse mulje, et ta on möödapääsemata vajaline osa sellest kogumist, mis moodustab meie seltskonna, meie rahva oma rühmitustes, huvides, rõõmus ja mures. Ei saa endale õieti kujutledagi, et Läte tohiks puududa säält. Ei. See pole siis enam loomulik näht. See looks ebakõlavuse su sisetundesse, su hingelisse minasse.

Ja nii otsekoheselt, kui Läte vastu võtab oma kunstniku-hinge loodusest muljeid, nii suhtub ta ka igasse isikusse häätahtlikult, nõu andes, abi pakkudes.

Muusika kõrval on sport olnud nooruseast saadik temale lemmik-tegevuseks ja meelelahutuseks vabadel silmapilkudel. Ja ta ei väisi seda soovitamast igal võimalusel ka oma kaasinimestele, vaatamata isiku eluale ja soole. Ta suhtub nagu iseenesest mõistetavalt — muidugi oma vanusele vastavalt teatava tagasihoidlikkusega — igasse ringi, kus rõõmsad inimesed teotsevad ja ilutsevad: olgu see kas tennismängu löömisel, võrkpalli viskel või elust kihaval jõekaldal supseltskonna keskel.

Kui ma kord säärase „töö“ lõpul temalt pärsin, kes need noorhärрад ja preilid olid, kellega ta nii ennastsalgavalt oli võrkpalli löönd, vastas ta: „Jumal teab! Igatahes jupike eesti rahvast!“

*

Viimaseil aastail on meie helilooja hakand meeeldi harrastama läänemaid. Imselt seisab see ühenduses tema tervislike olukorraga. Niipea kui kodumaa sügis lõpukorral, korraldab ta reisiks oma asjad, haarab käsikirjade kimbu kassasse ja kaob. Kui sa siis hakkad korraga tundma, et Tartu linnas nagu midagi puudub et tema mehhanismis näiks olevat mingisugune korratus, siis kuuled: Läte on ärasõitnud — Nizzasse,*) ja sa aimad, milles seisab turgatus.

*) Praegune address: France Nice, avenue des Baumettes nr. 22 II.

Ja kui sa pika ootamise järele Nizzast teateid saad — kitsa piltpostkaardi küljele kokkusurutud read — siis ei kirjuta ta sulle peaaegu midagi. Ütleb: „Looduse ilu ei oska kirjeldada. Oma silm kuningas, peaksid ise tulema vaatama ja nautima. Siis oleks meid, põhjamaiseid rändlinde, siin rohkem koos loodusest arusaamas ja teda hindamas.”

Tuleb meele aastakümnete tagant möödunud aeg, kus ma helilooja Lättega tutvusin.

Kord olid ägedad vihamehed A. Grenzstein ja K. A. Hermann sõbrad, isegi sina-sõbrad. Siis oli Hermann meeleldi valmis Grenzstein-Piirikivi helitöö-katseid *) enne trükki andmist läbi vaatama (Seda mainis, kui ma ei eksi, Hermann ühes poleemilises ajaleheartiklis). Nende sõprus kestis kahjuks väheseid aastaid. Kui siis mõlemad — kaks toleaegeid juhtivaid mehi — hakkasid ajalehte toimetama, puhkes tüli, mis nende vahel igasuguse läbikäimise lõpetas.

Samal ajal sattusin minagi „Oleviku” toimetusse töösse, oli vist 1886. aasta varakevadel. Grenzstein teotses siis noodiraamatukese koostamisel, mis pidi ilmuma aegsasti enne „Vanemuise” rahvapidu ja olema kooridele, kes pidule laulma tulid, kättesaadav. Raamatus — „Eluea-kontsert” oli ta nimetus — olid nii mõnedki viisid seadelda ja sõnad sirvida, millega Grenzstein ise hakkama ei saand.

Kuna endise sõbra Hermann’iga koostöö enam ei sobind, avanes talle nootide parandamise suhtes teine pääsetee.

A. Läte oli omandand oma esimeste lauluviisidega juba üle kodumaa kõlava nime ja elas Tartu lähikonnas Nõos kihelkonnakooliõpetaja-organistina. Selle palus Grenzstein enda poole toimetusse („Ol.” toim. asus siis Aleksandri tän. Seping’u majas teisel korral).

Hra Läte ilmus sinna ühel nädalapäeva hommikupoolel. Kui ta klaveri pani põrama ja vahepääl oma märkusi tegi ning seletusi andis, tundis Andr. Saal, kellega ma teises toas töötasin, tema häälest ära.

Enne Lätte lahkumist tutvusin ma temaga.

Pärast oleme sagedasti ja meeleldi kokku puutund. Läte on see, kes esimesena on mu luuletuskatseid hakand oma viisides tarvitama, nagu nimelt „Neiukene särasilma” — vist juba 1886. aastal, siis „Malemäng” j. t.

*

Lõpuks meelestub mulle midagi „kodupolitika” soperduse ja võitluse mailt.

Neljas üldlaulupidu peeti II-aastase vaheaja järele Tartus 1891. Otsekuil pilge pidi see olema märgistatud venestaja-keiser Aleksander III 10-aastase valitsuse peona. Teisiti polnud mingit lootust saada peoks luba.

Asja ettevõtjaks oli Eesti Kirjameeste Selts, selle esindajad olid dr. K. A. Hermann ja eragümnaasiumi direktor Hugo Treffner. Peoluba tuli Liivimaa kubernerilt Sinovjev’ilt pikema viivitusega. Varsti saadi ka Eestimaa kuberner nii kaugele, et ta ei takistand oma võimupiirkonnas olevaid koore laulupeost osa võtmast.

Peotoimkonna koostamisel ilmnis, et Grenzstein ühes mitme oma sõbra ja poolehoidjaga kutset, peotoimkonnast selle liikmena osa võtta, vastu ei

*) Need võisid olla A. Piirikivi lastelaulud, mis ta avaldas oma „Kooli Laulmise raamatus“ I—VI, 1878.

võtnud; sest temast oli mööda mindud peo luba hankimisel. Päälegi ei mahtunud see tema hinge, et „Postimehe” toimetaja Hermann üle maa tuntud heliloojana ja muusikamehena igatahes temast üle ulatus.

Kuna Eesti Kirjameeste Seltsi eestseisus, kelle hulka ka K. A. Hermann kuulus, laulupeo laiaulatuslikku ettevalmistuse töösse laskus, püüdis Grenzstein peo nurjamineks teha, mis võis.

Olgu tähendatud, et tema avalikke kirju, mis ta oma lehes laulupeo toimkonna töö ja tegevuse kohta avaldas, ei saa lõpulikult hukka mõista, sest et nendega muuseas tähelepanu juhiti ka viivitustele ja muudele ebanähetele peokomitees. Kuid nurjatu oli see, mis ta ametivõimudele saadetud salakaebuste ja kahtluste läbi toimis. Säherdune tema kirjavahetus käis päämiselt kohaliku sandarmi-ülema kaudu.

Ehk dr. Hermann küll nõrk oli Grenzstein'i avalikkugi tormijooksu tagasi lööma, ei suutnud viimane peo toimimist ometi takistada. Võimalik, et kuberner Grenzstein'i tema nõrgalt põhjendatud kaebuste tõttu hakkas haiglaseks isikuks pidama ja tema mahhinatsioones kahtlema löi.

Laulupidu peeti 15., 16. ja 17. juunil Jaama tänaval Eesti Kirjameeste Seltsi aias. Peopäeva liginemisel käis kuuldus suust suhu — kuberner ise sõitvat laulupeole „korda pidama”! Saladuseks jäi vaid kõrge ülemuse tuleku aeg.

See osutus pühapäevaks, 16. juuni õhtupooleks, mil tuli vallata eeskava tähtsam osa — ilmalik kontsert. Kubeneri tuleku puhul oli päevaprogrammi esimene pool läbi lauldud ja dr. Hermann ka oma peokõne „Laulust ja mängust” lõpetand, — segakoor asus parajasti Glinka laulu „Kiitust sull', kiitust, oh vene tsaar” ettekandele, kui kuberner kohalikkude võimukandjate saatel randteelt Riia rongilt tulles peoaeda jõudis.

Laul läks eeskava järjekorras edesi keisri kiituse ja ülistusega, ja kuberneril, kes oli tulnud laulupeole korda pidama, ei jäänd muud üle, kui kuulata...

Et võimukandjat ka eesti rahvalauluga tutvustada, korraldati selle järele programmi esimesest poolest rahvalaulu motiivil komponeeritud pulmalaulu (A. Thomson'i komp.). Ja siis asus A. Läte — üks mängukooride üldjuhatajaid — dirigeerima oma helitööd „Laul rõõmule”.

Unustamata silmapilk! Kuidas see laul oma värskuses ja hingelises hurmuses haaras ning joovastas!

A. LÄTE

R. PEERNA

A. LÄTTE TEGEVUS PUHJAS

1879.—1883.

Eestile ja Lätile on Valga seminar annud rea tüsedaid tegelasi koolipõllul ja muusika alal. Elustav, äratav jõud voolas seminari juhilt *Jahnis Zimse'lt*, kes oli annilt haruldane koolimees ning samuti sütitav muusikatundja ja -harrestaja. Eestile on säält kasvand kolm Aleksandrit: Kunileid, Thomson ja *Läte*, siis Kunileid'i vend F. Saebelmann, vennad Erlemann'id, G. Aabel, vennad Lampson'id, J. Kapp ja mitmed teised. Täna on meie tähelepanu pöördud A. Lätte tegevusele; eriti on nende ridade ülesanne valgustada A. Lätte esimest tegevusajajärku, nimelt tema viibimist Puhjas 1879.—1883.

A. Läte asus Puhja kih.-koolile ametisse seminari lõpetamise järele sügisel 1879. a. oma endise õp. A. Rossmann'i juure, kes ühtlasi Rõngust siia asus. Juba enne kooli algust kogus Läte noori inimesi asutatavale mängukoorile, mille elluastumiseks D. Virkhaus Puhja kutsuti algussamme juhtima. 3—4 päeva jooksul harjutati mänguriistu käsitama, mängiti mõni koraal kokku, ja peagi mürtsus esimene mängutükk „Aleksandri mars”. Esimesed mänguriistad tellis D. Virkhaus, kuna kulu kandis koguduse kassa. Kohe hakkas noor koor töötama suurema eesmärgi, kiriku oreli muretsemise hääks, milleks köster Rossmann palvetunde koolimajades toime pani, kus mängukoor kaasa aitas. Lõpuks sündis vabatahtlik rahaannetus, mis ilusa summa uue oreli jaoks üle kihelkonna kokku tõi.

Mängukoori käimapanekule järgnes koolitöö. Zimse kasvandikult võis muidugi edukat tööd oodata. Selle juures kriipsutan alla üht joont: A. Läte esines vaikselt, tagasihoidlikult. Kuid just see omadus mõjus kasvandikesse iseäralise jõuga, nii et nagu iseenesest maksev seadus juhtis kasvandikke, et A. Lätte tunnis korra asjus ei tohtind pahandust tekkida ega õppetunde õppimata jätta. Liigutavalt tuli see mõju nähtavale järgmise kooliaasta alul, mil A. Läte't Sindi vabriku koolile õpetajaks ja mängukoorile juhatajaks kutsuti. Kuuldus sünnitas kasvandikes kurba ärevust. Järgmisel pühapäeval olid kasvandikud nagu mingi käsu sunnil hulgana kirikusse ilmud, kus nad pärast teenistust kogunesid kiriku värava ligidale, et siin oma „koosolekut” pidada ja Lätte lahkumisest kõnelda. Kõik avaldasid mõtet, teda tuleb paluda, et ta edesi siia jääks. Seda mõtet kandis iga kasvandik koju, ning vanemad astusid nüüd samme. Saadikute soovil kutsuti kooli-konvent kokku, kus otsustati A. Lätte elutingimusi parandada ja teda paluda paigale jääda. Nii jäi A. Läte Puhja edesi, õnneks vististi mõlemale poolele: A. Lätte töö ajas Puhjas kindlmaid juuri, kuna ta ise siit pääses ligemasse ühendusse Tartuga, et vahetevahel ülikooli muusikadirektorite Zöllner'i ja Hartan'i juures ennast muusikas täiendada.

Sarnase sümpaatia juured asusid väga tugevasti A. Lätte muusikalises tegevuses. Koolis õppisid poeg- ja tütarlapsed. Kohe algusest päälle tõusis laulu ilutsemine koolis, sest kooli segakoor laulis hooga. Iseäralist huvi pakkusid

A. Lätte enese laulud, mille loomisele siin alus pandi. Mõne lauluga sündis nii, et algus oli loodud, kuna lõpp alles puudus, aga juba kõlas laul klassis, sest suure õhinaga kirjutati noodid ära ja õpiti kiiresti hääled selgeks. Nii oli tulu kahekordne: kasvandikud õppisid nooti kirjutama, mis omalt poolt edukat laulmist võimaldas.

Varsti tekkis kooliõpetajaist ja vanemaist kasvandikest meeskoor, mille rajamisega laul Puhjas tubli sammu edesi jõudis. Õpetajate pere kasvas, juure tuli Paul Undritz oma ilusa tenoriga. Kasvas A. Lätte loomingu, kasvas aga ka koori ettekande võime. Laulude loomingu kohta oleks nimetada, et võrdlemisi varakult tekkis laul „Kuldrannake” A. Reinvald'i sõnule, mis algusest päälle südameid võitis, sest sõnade kui ka viisi ilu ja kokkusulavus võlus. Suurematest lauludest on nimetada „Kevade poole” ja „Looja vägevuse tööd”. Esimene nõuab tähelepanu juba sõnade poolest, mis Harry Jannsen'i tusedast andest tunnustust annavad, sest luuletis tõuseb nii sisult kui vormilt pääajao kõrgemale tolleaegsest luuleloomingu. Samuti vastab viis sõnadele ja avaldab õige suurt hoogu, nii et kahetseda tuleb, et see algupärane laul senini trükkis ei ole ilmud. Esiettekandel Puhjas, orkestri saatel, avaldas ta hääd mõju.

Suuremalt mõjus laul „Looja vägevuse tööd” koorile ja soolole oreli ja orkestri kaasmängul, mida uue oreli õnnistamise puhul ette kant, kus soprani ja tenori soolod prl. Lerchenbaum'i (pr. Erjapea) ja G. Undritz'i iluhääle kristallkõlal üle kiriku heljusid ja südameid sütitasid.

Puhjas loodud lauludest on kaks üldiseks rahvalauluks kujunend, nimelt ülalmainitud „Kuldrannake” ja „Kas Põhja lahe kohiseb”. Muud laulud, millele hulk õige perekas, on eelistatud koorilaulud, mis sagedasti kontsertidel helisevad, kuid neil on vähem sellaseid omadusi, mis laseks neil rahvalauluks areneda.

A. Lätte tegevuse kõrval laulukooris arenes hästi ta töö Puhja mängukooris, mis peagi orkestriks täienes ning kontsertidel hääd mõju avaldas. Kooris oli vanemaid ja nooremaid tegelasi, kes iialgi paljuku ei pannud isegi 10—15 versta kauguselt jalgsi harjutustel käia.

Nii on toond A. Lätte tegevus Puhjas talle enesele ja Puhjale laulu ja mängu kevade, mis praegugi edesi heliseb, kus aukohal A. Lätte laulud püsiavad.

Tulge
kokku,
Eesti
pojad!

ARKADIUS KRULL

Laul soolohäälele ja
klaverile

Hind 40 senti

Müügil Laulj. Liidu büroos

MIHKEL LÜDIG

RAHVAKOORID NR. 8

Märkeid laulust ja selle ettekandest.

Palvetund looduses — M. Lüdīg

Laul on loodud A. Grenzstein'i sõnadele. Ta sisaldab mitu looduse pilti. Põhimotiiv on rahvustoonis kirjutatud ja fugaato kujul neljas hääles läbiviidud.

Põhimotiiv („Päike veereb“, jne.) tuleb laulda rahulikult ja ühetaoliselt kõigis hääldes, kontrapunktilised laused saatehääldes ei tohi katta põhimotiivi, vaid peavad esinema võrdlemisi tasemalt. Kümneadas taktis ilmub aldis uus lühike vastlause, mida järgmistes taktides eriti sopran ja siis tenor imiteerivad (järelaimavad). 13-dast taktist pääle algab suur diminuendo (kahanemine), mis 15-das taktis pianissimosse kaob, sääljuures tuleb tingimata valvata, et viimane (15-nes) takt peetakse välja (terve noot).

Kuueistkümnendast taktist algab kõrvalmotiiv, („kostab kõrvu linnu koor“) mis tuleb laulda **pp** ja kergelt, kindlas taktis, sääljuures sõnad hääldada selgesti, eriti nende umbhäälikud. Tempo võib olla kõrvalmotiivil natukene kiirem, algmotiiv, 22-ses taktis, on aga jälle esimeses tempos. 22-sest taktist pääle algab õieti väikene muusikaline tõus, mis areneb forteks: „Ärka süda“ (28. takt), mille järele jälle kahanemine (dimin.) algab. Lõpuosa, „Loodus peab palvet tasakest“, tuleb õige õrnalt laulda, sääljuures tuleb eriti panna tähele, et tertside käigud aldis ja tenoris tuleksid kuuldavale puhtalt ja täpselt. Viimased 3 takti („nii taskest“) peavad kaduma õrnimasse pianissimosse.

Nagu juba alguses tähendasin, sisaldab laul mitmeid luulelisi looduse pilte, esiteks: „päike veereb, õhk on õrn ja jahe, kaste asub halja aasale“. See pilt on igale tuntud ja sünnitab ikka rahulise meeoleu. Teine pilt: „Kostab kõrvu linnu koor nii mahe, kummardab nii tasa lillekene“, on luulerikkam esimesest ja nõuab juba rohkem tunnete väljendamist, kuna kolmandas pildis: „Vaiksel, vaiksel voolab vesi ojas. Hiilgvad tähed vaatvad ülevest“, kutse kõlab: „Ärka süda, taevaisa kojast“, anduda üldisele meeoleule: „Loodus peab palvet tasakest“.

Terve laul on õrn ja luulerikas, tema ettekanne ei nõua suuri masse, vaid võib ka vähema kooriga mõjule pääseda, hoitagu ainult venitamise eest.

TENNO VIRONI

Tänapäeva kuulsaim vene laulja

FEODOR ŠALJAPIN

Feodor Šaljapin jutustab oma autobiograafias huvitavaid silmapilke oma elukäigust, millistest mõningaid siinkohal edesi anname ka Muusikalehe lugejaskonnale.

Mäletan end viie aastasena... Pimedal sügisõhtul istun mölder Tihon Karpovitsh'i juures. Möldri naine, minu ema ja veel 2—3 naabrinaist ketravad poolpimedas toas, millist peeru-tuli kehvalt valgustab. Peerg on asetatud raudpidemesse, selle all toober veega, kuhu söed langevad kiunudes. Vihm ladiseb akna taga ja korstnas hoigab tuul... Naised ketravad ja jutustavad sosinal hirmulugusid sellest, kuidas öösiti lendvat noorte leskede juure nende surnud mehed.

Kõik need jutud liigutasid ja ärritasid mind: oli hirm, aga hää oli neid kuulata!... Juttude järele naised laulsid kurbe laule sügavast lumest, naise leinast, peerukesest, et see nõnda halvasti valgustab... Ja see valgustas tõesti pahasti.

Laulukeste kurbade sõnade mõjul lendas mu hing kaugele ja kõrgele luule valda, lendas tulise hobuse seljas üle metsade, mägede ja hanges lume...

— On juba hilja... Peaks ju ka Ivan tulema! — kuulsin läbi une ema häält.

Ivan — see oli minu isa. Ta oli maakonnaavalitsuses kirjutajaks... Küllast sinna oli umbes 6 kilomeetrit. Isa läks tööle hommikul kella 9-ks, kella neljaks tuli ta lõunale. Pärast lõunat magas ja kell 7 kadus ta jälle kuni keskööni...

Kord märkasin, et on möödunud juba kaks ööpäeva, aga isa koju ei ilmud. Ema oli hirmul. Kolmandal päeval isa tuli, kuid oli purjus. Ema võttis ta vastu pisarate ja noomitusega, millest taipasin niipalju, et isa oli joond maha terve kuu palga. Ka sain ma aru, et isa pälgale oli rajatud meie olemasolu.

Sellest ajast pääle osutasin isale rohkem tähelepanu. Võib olla, tuli see sellest, et tundsin end isast ära rippuvat, või tuli see hirmust. Kuid isa hakkas jooma ikka rohkem ja rohkem ning viimaks igal 20-dal kuupäeval. Alul möödus see päev riivata, ainult ema nuttis tasa kusagil nurgas. Hiljem aga nägin, et isa sageli emale hoope jagas. Ma nutsin, hulusin ja katsusin kuidagiviisi emale abiks olla, aga see ei aidand. Vaid minulegi jätkus isa hoopidest. Tuli ka ette, et isa peksis ema kuni see kaotas meelemärguse. Siis mina arvasin kindlasti, et ema on surnud. Nutsin ja karjusin metsikult. Kui ema viimaks ärkas, trööstis ta:

— „Ära nuta! Pole midagi, pojake! . . .” Ja, nagu alati, võttis ta mu pää oma põlvedele ning hakkas mu juustest parasiite otsima, milliseid säääl pesitses karjade kaupa.

— „Pojake, ära nuta! Joobnud inimestega võib paljugi juhtuda”. . . Pärast riidu elu oli jällegi rahulik. Isa käis tööl ja ema ketras, õmbles, pesi pesu. . . Töö juures ta laulis alati kurbi laule. Laulis neid erilise kurbuse ning tunde-likkusega.

Kui olin juba 9 aastane, siis ei joond isa enam ainult 20. kuupäeval, vaid igapäev ja peksis alati ema. Isegi siis peksis, kui ema oli raskejalgne.

*

Välimuselt oli mu ema väheldase kasvuga, pehmete näojoontega, hallide silmadega, kollakate juustega, mis alati olid siledalt kammitud. See kõik tegi tema tagasihoidlikuks ja vähe tähelepandavaks.

Isa oli imelik inimene. Kõrge kasvuga, lõigatud habemega, juuksed siledalt kammitud (sarnast ilusat soengut ei märgand ma tol ajal mitte kellelgi). Armastasin silitada ta pääd, kui ta oli õrnas meeleolus, mida küll väga harva juhtus. Särki kandis ta pehmet, maha käänatud kraega, lint täitis kaelasideme aset. Jalas kandis ta säärikuid.

Kainelt ta palju rääkida ei armastand. Minule oli ta siis väga õrn. Ärritatud meeleolus nimetas mind millegipärast: „Skvažina”. Võib olla tuli see sellest, et olin liig kõhn.

*

Üldse olid mulle kõik joomarid vastikud, ja seda enam isa. Mul oli häbi teiste poisikeste ees, olgugi et ka nende isad suuremalt jaolt olid joomarid. . . Kord proovisin ka mina *vodkat*. Kibe, haisev ja vastik oli see, otsustasin seda hiljem mitte juua, parem juba jääda kvassi juure. Veendusin, et mehed joovad vodkat julguse omandamiseks ja et siis skandaali teha, sest kõik joomarid olid skandalistid. Nõnda ka minu isa. Kui ta purjus oli, siis noris ta tüli igauhega. Juhtus, et mõni hästi riidetatud härrasmees kuulas ta kõnelust häämeelega, kui korraga isa pajatas: „Mispärast on teil sarnased *sea* silmad?” Muidugi hakkas võõras ka vastu rääkima ja tüli läks lahti. . . Harilikult juhtus see ikka pärast 20-dat kuupäeva. Seda päeva vihkasin ma kõigest südamest, sest siis muutusid kõik mehed metsikuteks ja vastikuteks: nad lamasid poris, nutsid, riitlesid. Pärast seda lamas isa terved päevad voodis ja jõi kvassi jääga.

*

Kord tegin omale paberist mao ja lasin õhku. See jäi aga kase latva kinni. Ronisin kase otsa, oli kahju madu sinna jätta. Korraga murdus oks jala all ja ma lendasin alla maja katusele, süält aia pääle ning viimaks maha. Järgmisel päeval hüüdis mind isa:

„Skvažina” valmistu sauna minekuks! — Isa oli hääs tujus. Riietusime lahti, aga kohe torkas. Vaevalt jõudsin lavale, kui isa torkas sõrmega ribidesse ja käratas:

— Mis see on? — Siis alles märkasin, et mu keha oli kaetud kollaste joontega.

— Kukkusin maha ja kriimustasin end natuke! — hädaldasin.

— Natuke! Mikspärast oled nõnda jooniline? Kust kukkusid?

Jutustasin kõik, kuidas juhtus. Isa tõmbas viha seest mõned jämedamad oksad ning hakkas mind kohe peksma, lausudes: „Ära roni kase otsa! Ära roni!”

Valu ei olnudki suur, kuid häbi, häbi teiste inimeste ees, sest saun oli rahvast täis.

— Anna talle! Anna talle hästi! hüüdsid päältvaatajad naerdes.

Kord hiljem läksime isaga jälle sauna. Oli külm sügise ilm. Isa kukkus jälle maha ja väenas jala. Vaevaga roomasime koju. Ema oli meeleheitel.

— Mis meist nüüd saab? kordas ta tüütuseni.

Ema kutsus igasugu nõidasid ja tarkasid, kes isa jalga määrisid haisevate nõiavedelikkudega. Kuid jalg ei paranend nii ruttu. See juhtumine sundis vanemaid kolima Sukonnaja Sloboda linna Lisitsõn'i majja, kus nad enamaltki olid eland. Selles majas olin ka mina aastal 1873 sündind. Minule kärarikas ja porine linna elu ei meeldind. Elasime viiekesi ühes toas: mina, ema, isa, minu õde ja vend. . .

Ema käis päeviti põrandaid ja pesu pesemas, kuna minu ühes venna ja õega lukutas tuppä terveks päevaks. Oleks juhtund tulekahi, siis oleksime kõik sisse jäänd. Aga siiski õppisin ma akent eest ära tõstma ja meie kolmekesi ronisime välja tänavale jooksmas. Õhtuks olime jälle kõik toas.

Meie toa uks avanes pimedasse koridori, kuhu suundus ka kellegi vana kindrali proua korteri kõõgi uks. Ühel päeval kohtas mind kindrali proua koridoris ja küsis, kas ma oskan ka lugeda.

— Ei! — vastasin.

— Tule minu juure, minu poeg õpetab sind lugema!

Kindrali proua poeg, gümnaasiumi õpilane aastat 15—16, hakkas mind kohe õpetama. Pea oli mul lugemine selge. Õhtuti pidin prouale raamatust ette lugema. Lugesin lehekülje läbi, kuid ei osand lehte pöörata. Kindrali proua seletas küll väga tõsiselt ja näitas, kuid seda teha, kuid mina unustasin ikka selle ära. Viimaks sai ta pahaseks ja ütles: „Aitab lugemisest!”

Nüüd ei käind ma enam nende juures. Kord aga juhtus minu kätte muinasjutt Bova Korolevitshist. Imestasin, et Bova võis luuaga võita terve sajatuhandelise sõjaväe. Vaimustuses vahvast Bovast haarasin ka mina luua, jooksin hoovi ning kihutasin sääli kanu. Peremees aga selle järgi austas mu vahvust kõrvakiiludega.

Majaperemehe tütardest üks mängis klaverit. Muusika näis mulle taevalikuna. Alul arvasin, et ta mängib leierkasti: keerab vänta ja muusika muudkui tuleb. Kuid kord nägin, et ta taob sõrmedega.

— Eh tore! — Vaat kui nõnda saaks ka õppida! — unistasin mina.

Juhtus, et meie majas keegi loosis välja vana klaveri. Vanemad võtsid minugi jaoks 25 kopika eest pileti. Võitsin klaveri! Olin arvatult õnnelik. Nüüd saan mängima õppida. Ent suur oli mu imestus, kui klaver keerati lukku. Minu palvetele vaatamata ei lubatud seda isegi puudutada. Selle eest aga magasin ma õseti klaveri pääl ja mõtlesin salaja, et nüüd vist oskan ma teda ka hästi mängida. Aga varsti, oh õnnetust, müüdi mu klaver 30 rubla eest ära! . . Võisin olla 8 aastane, kui ma esimest korda nägin tsirkuses pajajatsit Jaška't. Jakob Mamonoff (nii oli tema õige nimi) oli kuulus tol ajal terves Volga ümbruses. See inimene näis valdavat vaatajaid ja minule näis, et ta ei kartnud

ei kubeneri, ei politseid. Ma võisin vaadata teda terved päevad söömata ja joomata.

— Vaat see on õnn, olla sarnane mees, kui Jaška — unistasin ma.

Ei või kindlasti öelda, kas Jaška oligi see, kes minule andis esimese tõuke hakata näitlejaks. Kuid pean kindlasti tõendama, et sest ajast hakkasin ma teatrit armastama.

*

Meie kolisime üle tatari slobodaasse ühte väikesse toakesse, mis asus sepikoja pääl. Läbi meie toa põranda oli kuulda, kuidas sepad tagusid rauda. Suvel magasin ma hoovi pääl vankrites, mis olid toodud parandada. Sepp ei jõond vodkat ja oli lõbus mees. Ta laulis ilusasti.

Kord läksin ma püha Bartholomeose kirikusse (Ma üldse ei armastand kirikus käia) ja kuulsin sääl sellast ilusat laulu, mis minul ei tahtnud enam meelest minna.

Tatari slobodaast kolisime meie varsti tagasi Sukonnaja slobodaasse, kus saime kaks keldri tuba. Samal päeval kuulsin ma ülal kiriku laulu. Nagu selgus, elas meie pääl regent ja see tegi harjutusi. Ma läksin julgelt üles ja palusin proovida minu häält.

— Las käia viiuli saatel — ütles regent. Ma katsusin mõnda nooti viiulile kaasa laulda ja tegin seda kaunis hästi.

— Pole viga: häält on ja kuulumist on ka. Ma kirjutan sinule noodid, õpi selgeks!

Säälsamas kirjutas ta gamma ja seletas minule nootide tähendust. Ma sain selle tarkuse üsna ruttu selgeks ja juba pärast paari jumalateenistust oskasin nootid lauljatele kätte jagada. Ema oli väga rõõmus minu edu üle, kuna isa jäi ükskõikseks, kuid siiski tähendas, et kui ma hästi laulan, võib olla, teenin ma rubla kuus perekonna toetuseks. Nõnda ka juhtus. Kolm kuud laulsin ma tasuta, siis sain kohe 1¹/₂ rubla kuus. Kuid varsti lagunes koor ja ma kaotasin teenistuse.

Varsti saadeti mind kooli. Õppisin ühe aasta siin, teise sääl. Igas koolis juhtus minuga äpardusi, mispärast ma ikka jälle välja lendasin. Isa oli sageli kuri ja sõimas mind lojuseks. Vahepääl andis mu kingsepa juure õpipoisiks; siis aitasin isa kirju ümber kirjutada; siis töötasin puusepa juures nii, et laastud lendasid. Kuid lõputulemus — logard, kes ei kõlba kuhugi.

Aastad möödusid. Jällegi leidsin end koolist — seekord 6 kl. linnakoolist. Säälne kooliõpetaja Bašmakoff armastas laulu ning oli tubli viulimängija. Palusin isa, et ta ka minule viiuli ostaks. Mu palve täideti. Olin õnnelik. Hakkasin kohe poognaga edesi-tagasi saagima, arvates, et olen vilund mängija. Viil käaksus hommikust keskööni. Lõpuks katkes isa kannatus: — Kui sina, skvažina, nii edesi viiulit käuksutad, siis lendad sa ühes viuliga uulitsale.

Ma võisin olla 12. aastane, kui ma esimest korda sattusin teatrisse. Kirikukooris laulis minuga seltsis noormees Pankratjeff. Ta oli 17 aastane, kuid laulis ikka veel diskanti, nagu minagi. Ühel päeval pakkus ta mulle 20 kop. eest teatripileti.

— Aga mis sääl tehakse? — küsisin. — Vene pulma mängitakse — vastas Pankratjeff. Ostsin pileti, olgugi et mul rahast oli kahju.

Asusin viimasele rõdule. Oli pühapäev ja rahvast oli palju.

Imestusega vaatasin alla sügavusse, mis oli piiratud külgedelt pool ümarikkude istekohtadega. Eesriidele oli maalitud pilt: roheline tamm ja tammel kuldse keti otsas õpetatud kass. Orkester mängis. Eesriie avanes. Jäin tummalt vahtima. Etendus avaldas mulle sellast mõju, et ostsin kohe pileti teise õhtu tarvis. Seekord läks *Medea*. Sellest ajast pääle tegi teater mu nagu haigeks. Ööl-päeval polnud rahu. Emale jutustasin, mis ma teatris nägin. Tema aga ei saand kõigest aru ja urjutas mind: „Jälle sa hakkad laisklema. Kui isa teada saab, siis on lugu paha. Ole ettevaatlik.”

Palusin kord isa, et ta lubaks mu teatrisse, aga ta sai pahaseks ja hüüdis: — Kojameheks, skvažina, kojameheks! Oled logard ja istud kord vanglas. Ah! ei sinus! midagi saa!

— Ma ju kirjutan sinu pabereid ümber — püüdsin end kaitsta.

— Kui lõpetad selle töö, viin su, lurjus, oma juure tööle, et sa ise näeks, kuidas sa end ülal pead. Tõmban sul korra naha õige maha! Tahan vaadata, kas saab sinust inimest.

Agaga teater tõmbas mind ikka kaasa. Päälegi tuli ooper. See oli kuulmatu asi: inimesed laulavad üksikult, kahekesi, kooris!

— Jumal, — mõtlesin ma, — vaat see on elu. Oh, kui kõik inimesed laulaksid!..

Unistades ooperist, hakkasin ma kodus vanematele vastama lauldes. Kui isa tahtis kvassi, siis vastasin ma:

„Ko-o-he-e to-o-o-n” — Mis sa mõirgad? — riidles isa — vaat kui kaugele teater võib tola viia!

Lõpuks ei rahuldand mind enam rõdul istumine, tahtsin ligemalt kõike tundma õppida. Kord katsusin lava taha pugeda, aga mind nähti ja aeti kohe välja. Siiski õnnestus mul väikese uksekese läbi lava alla pugeda. Satutsin kõiksugu kriibu-kraibu keskele. Tungides edesi, ronisin viimaks lavale ja leidsin end artistide hulgas. Need ei pannud mind tähele. Nii kordus hiljemgi veel. Varsti harjusid artistid minuga. Mind kutsuti isegi statistina mängima. Mind riietati tumedasse ülikonda ja põletatud korgiga määriti nägu mustaks. See kõik valmistas mulle suurt meelehädä. Läks ooper „Aafrika neiu” ja minul tuli laulda ainult üks sõna: „Hurraa!” See kõik läks korda, kuid pärast etendust ei saand ma enam oma nägu puhtaks. Koduteel hõõrusin küll lumega, aga ikkagi nägin ma välja nagu neeger. Kodused ehmatasid hirmsasti nähes musta neegrinägu uksest sisse astuvat. Seletasin küll, milles asi seisab, kuid siiski sain isalt hää vatitäre, mille juures ta kõvasti karjus: „Kojameheks, skvažina, kojameheks!..”

Ooperi artistidest meeldis mulle kõige rohkem bassilaulja Iljaševič, eriti veel „Faustis” Mefisto osas. Olin palju kuulnud *vanast kuradist*, aga ma ei osand teda siiski omale ette kujutada. Nüüd aga sain suurepärase pildi kõigest sellest, mis ma olin kuulnud.

Publiku lemmik oli siiski tenorilaulja *Julius Sakrževsky*. Teda jumaldati ja kanti kätel. Õppiv noorsugu rakendas lahti hobused ta vankri eest ja vedas ise teda tänavaid mööda. Ka mina tundsin aukartust selle publiku valitu ees. Kuid pärast, kui Sakrževsky kaotas hääle, ei austand teda enam keegi. Ta lõpetas oma elupäevad vaesuses ja viletsuses. Kohtasin korra teda. Tuletasime meele endiseid aegu. Pisarad voolasid ta silmadest. Vaat sarnane on

näitleja elu ja saatus. On kadund hää, pole ka enam inimest. Ta on kõigist unustatud ja mahajäetud!..

*

Kooliskäimise lõpetasin 13 aastasena. — Noh, ütles isa, — nüüd oled sa kirjaoskaja ja pead hakkama tööle. Aeg on lõpetada logerdamist. Ma rääkisin Petšenkin'iga, ta võtab sinu oma pandimajja teenistusse. Alguses palka ta ei maksa, aga pärast pead leppima sellega, mis antakse.

Nõnda istun ma pandimajas hommiku kella 9 kuni kella 4 p. l. Inimesed toovad kõiksuguseid asju ja kauplevad, aga mina kirjutan kviitungeid ja unistan ikka teatrist. Teenisin 2 kuud palgata, siis anti mulle 8 rubla kuus. Teenistus oli mulle vastik, kuid ma uhkustasin sellega, et võisin emale abiks olla. Nüüd oli mul ka raha teatris käimiseks.

Varsti aga laskis Petšenkin mu lahti. Vististi tuli see minu lohakuse pärast. Isalt sain hää sauna. Ta saatis mu kohe *Arski* linna kaheklassilisse tööstuskooli. Arvan, et ta tegi seda sellepärast, et selles linnakeses ei olnud teatrit.

RANHA-LYYLI

MUINASJUTT

Kiriku kellad helisevad. Sajab väikseid, valgeid ja punaseid lilli.

Kirik on üleval mäe tipul. Päikese valgus täidab oma särava mägede kõrgused. Kahvatu, õrn tütarlaps sammub mäerinnakut üles. Ta ei näi haigena, ehk küll raske haigus teda pureb. Silmad tal sügavad ja nii kuumi tundeid täis, et pingutab end tõsisele ilmele, mis talle ei näi loomulikuna. Vaid naeratuses on ta ise. Ta on tuld, leeki, valgust ja päikest. Põsile ilmuvad punased õied igast tunde mõjutusest, ja haihtuvad nobedalt.

Tütarlaps istub oreli lähedale. Suur tempel täitub oreli helidest. Mida ta kuuleb? Kes mängib? Ta pole seda orelajat näinud kunagi varem. Kõik haiguse- ja elumured ununevad neiu kuulates. Võluvõimu tundub väljenduvat kunstniku igast sõrmeotsast, tema südamest, tema punaseilt huulilt ja silmist, mille ilme iharasti jutustab ainult neiule.

Kogu muu ümbrus ununeb. Ta ei näe muud kui orelajat. Kunstniku silmad vaatavad nooti mõnikord nii nukralt, et tütarlaps arvab omigi südameuresid kajastuvat nois lapselikes, palavais silmis.

Tütarlaps kummardub mõttes kunstniku üsna lähedale ja küsib, et huuled puutuvad kui õied kunstniku tumedat juust: — Miks sinu silmad nutavad, mu sõber? —

Samas ta näeb, et tusk hävib mängija silmist. Oreldaja ei vaata nooti, vaid mängib, ja silmis on säravaid pilte mingisugusest imelisest ja kaunist tulevikust.

Tütarlaps mõistab teda igast ta näo ilmest, igast ta puutest selle suure kõlallmaga.

Oreldaja on suur, tugev kasvult. Neiu tunneb ta vaimu olevat veel suurema, tugevama.

Kiriku katus kerklis kõrgemale. Igast küljest tungib valgus sisse säravateks laineteks. Pole näha kedagi muud, kui kunstnikku, kes võtab teda kättpidi ja viib imemale, kus ta pole kunagi käinud varem. Neil on rõõm sest

suurest, kosutavast õnnest, mida neile täna välgatavana hetkena ootamatult annetati. Nüüd on tulnud kevad! On tulnud sooja ja valgust! Nende kahe pilgud ühtuvad juubeldavate helide lainete keskel.

Tütarlaps punastub kuumalt, kuumemalt. Samas tundub südamel jälle valu, ja tal hakkab vilu. Kas saabub ta juurde surm ta valguses ja õnnes, mida anti talle muusikas.

Orel mängib. Helid kohavad kui suurte vete võimas ohe vägevas koses. Nüüd need kepsutelevad lõbusalt sääli kusaigil kõrguses. Kõlavad hilju arfed ja kandlid.

Ei näe enam templi lage, ei ka maale seintel, nutvaid. Kõik on peitund kahte suurde, valgesse pilve. Ühes paistab suur orel, ja üle selle vaatavad teda kunstniku kurvad silmad, küsides salajasi küsimusi. Teises pilves hõljub haige tütarlaps ise. Ta tunneb paranemist imellisest muusikast.

Kusaigilt langeb uhkevärviline vikerkaar üle orelidaja otse tütarlapse näole. Tütarlaps valmistub veel kord vastama kunstniku pilgule. Pilgul saadab ta kõige paluvama armastuse temale, hääletumalt.

Sajab lilli. Sajab kergelt väikseid, valgeid ja punaseid lilli.

Tütarlaps tunneb neid libisevat näol ja kätel. Nad langevad ta põlvile parandava võimuna. Punased õied põletavad. Ta tunneb nende puuteid, kuigi silmad sulet.

Tütarlaps usub juba end olevat tervena. Ta ihkab paraneda, ta kinnitab lootust, kuni kõik tumeneb ja kaob ta silmist...

Orel mängib. Sajab lilli. Sajab väikseid, valgeid ja punaseid lilli.

„Soome Muusikalehest“ tõlkinud T. Vettik.

M
A
R
T

S
A
A
R

Viis soololaulu

Hind 2 krooni

Kiigeseppadele

Hind 75 senti

Ennemuiste

Hind 50 senti

„M. Saar'e „Viis soololaulu“ on väärtuslik lisa meie senistele soololauludele. Saar'e soololaulud on kunstiliselt küpsed ja omapärased. Neis on palju leidlikust, stiilil rahvuslik. Väikestest rahvaviisikestest loob ta meeleolulisi pilte, tabavalt iseloomustava kaas mänguga. Juhin nendele meie lauljate tähelepanu, sest oleks juba aeg, et võõrad, sentimentaalsed romansid, milliste muusikaline väärtus sageli väga küsitav, kaoksid kontsert-kavadest“.

M. Lüdig — Muusikalehes nr. 11—1929.

Müügil kõigis muusikaärides ja L. L. bÜtroos, Tallinn, Rafaskaevu 22.

S
O
L
O
L
A
U
L
U
D

TEATEID KODUMAALT

Uute laulude võistluse tulemused.

1929. a. uute laulude võistlusele saadetud 96 laulu läbivaatamine viie hindamiskomisjoni liikme poolt võttis aega parajasti kuu. Juba 30. novembril m. a. hindamiskomisjon astus kokku lõpuotsuste tegemiseks.

Üksikasjaliku kaalumise järgi hindamiskomisjon otsustas auhinnata ainult kaks laulu: 1) „Kasehaldjate laul“ — märgusõnaga „Rott“ ja 2) „Manalaze laul“ — märgusõnaga „Manala“.

Nimetamisväärseks tunnistati: 1) „Mis sääl kõnnib kõrta mööda“ — märgusõna „Kõrs“. 2) „Miks sa nutad tammekene?“ — märgusõna „Sine irae“. 3) „Sind surmani“ — märgusõna „Patrioot“.

Nii auhinnatud kui nimetamisväärseks tunnistatud laulud on segakoorile. Võistlusele oli saadetud ka kümnekond meeskoori laulu, kuid nende keskelt jury auhinna väärilist ei leidnud.

Üldiselt peab tähendama, et seekord oli jury laule hinnates äärmiselt nõudlik. Üksikud jury liikmed jutlemisel avaldasid küll arvamist, et viimane võistlus oli tasapinna poolest tunduvalt kõrgem kui 1926. a. korraldatud võistlus. Kuid vaatamata sellele jury kõike viit auhinda välja ei annud.

Hindamiskomisjoni otsused Lauljate Liidu juhatus kinnitas oma koosolekul 19. detsembril l. a.

Auhinnatud kui ka nimetamisväärsiks tunnistatud laulude autoriümbrikute avamisel selgus, et nii auhinnatud kaks laulu kui ka nimetamisväärsiks tunnistatud kolm laulu on kõik tuntud helikunstniku **Mart Saar**e komponeeritud.

Mis puutub ülejäänud lauludesse, siis Lauljate Liidu juhatuse otsusel need antakse autoreile tagasi ühe kuu jooksul võistluse tulemuste avaldamise päevast arvates, s. o. kuni 12. veebruarini 1930. a. Lauludega, mis selleks tähtajaks Liidu büroost ära ei viida, talitab Lauljate Liidu juhatus oma äranägemise järgi. (Võimalus: Väljavõtmata laulude autoriümbrikud põletatakse ära ning laulud jäävad Liidu arhiivi. Kuid Liidu juhatus võib hiljem ka teise seisukoha võtta, sest kindlat otsust veel fikseeritud ei ole).

Autoreid palutakse laulude järgi ilmuda isiklikult. Või vastasel korral saata autori kirjaliku volitusega varustatud isik, kelle nähes märgusõnaga ümbrik võidakse tarbekorral avada. Vastasel korral oleks võimata kindlaks teha, kas laulud kuuluvad sellele või teisele autorile.

Kiri Tartust.

Tartu alustas oma sügis-semestri kontsertsaalis ülikooli noorsoo hõimutamise tähe all. Helsingi üliõpilaskoor oli Tartus peetud järjekorraliste Eesti-Soome päevade puhuks kaasa sõitnud ja andis „Vanemuise“ saalis kontserdi soome meeskoori helitöödest. Oli aeg, kus soome üliõpilaskoor H. Klemetti juhatusel meie lauluharrastusele nii mõnestki küljest eeskujuks oli. Mag. Põijärvi püüab vana meistri Klemetti jälgil sammuda, suurelt osalt ka tema eeskava tuua.

Pianist Claudio Arrau ja viiuldaja Robert Soetens töid muusikalistele maiasmokkadele romaani maitsel talendi ja peenendatud kultuuriga serveeritud

muusikat ja jäid käesoleva hooaja keskpunktiks, keda nii väga jälle tagasi saada tahaks, kas või üksainus kord aastas.

Isa Kremer oli ikkagi vast nagu kogemata kontsertsaali sattund, kuid kui arvesse võtta, et moodne operett säälsamas oma äri ajab, siis harjusid peagi Isa Kremer'iga ja naersid päälegi lõbusas tujus selle naise huumori-ande ja parodeerimise talendi üle, mis päälegi ikka raamis ja väga puhtas stiilis ette tuuakse. Ainult laulu kunstnikuna ei tule teda võtta. Aga kõhu musklid, mis naeru all võbisevad, said kord korralikult tegutseda.

Saatjaks oli tal klaveril Bruno L u k k, andeline, muusikaalne noor pianist, kes aga sel õhtul nagu natuke häbelik-õnnetu näoga kolmejalgse taga tojimis, nagu ei oleks ta päris õigesse kohta sattund. Ja ei olnud ka. Isa Kremer'i kõrval Bruno L u k k'i näha on süiski natuke kahju viimase kasuks.

Mitte just otseteed muusikasse puutuv, kuid iga kunsti harrastajat huvitav Goetheanumi kõnekoor pakkus õhtu täis kõrget vaimukultuuri, enesesse süvenemist ja kunsti.

Rootsi lauljanna E d e l b e r g pakkus ilusa õhtu, väljapeetud, meil harva kuulud puht kontserdilaulu stiilis. Tehniliselt olid tal iusad pähääled pianos, kuid meedium, madalad noodid, kui ka üldse täishääli puudulik hingamistehnika tõttu õige korrast ära, nii et hääli üldiselt tasandamata ja puuduliku intonatsiooniga kuuldavale tuli. Ettekandeviis, mõned vabadused tempos ja fraseerimises väljaarvatud, kultuurne, intelligent ja meeldiv.

See oleks siis ka kõik, mis meile väliskülalised toond — päälinnalaste kõrval väga vähe, kuid meile küllalt sellestki, vaesel ajal!

Omad ja oma linna muusikud mängisid sel sügisel „kas kingsepp kodus“, eriti mis puutub koorijuhtidesse: Tartu naistekoor sai omale Salme Kann'i asemel juhatajaks kavaleri — Valter Peerna. Salme Kann omakorda juhatab uut koori, või õigem osa vanast koorist. Sama lugu on juhtund Miina Hermann'iga, kes oma nimelisest lauluseltsist lahkund, pärandades trooni Alfred Karafin'ile. Cantate Domino on kõige uhkem ja jõukam olnud: tema töötas kolme vahetusega: Eduard Tubin, Joosep Aavik ja Alfred Karafin. Esimene oli koduseks tarviduseks, teisega sõideti Riiga ja lauldi sääl raadio mikrofoni kaudu „kõigile, kõigile, kõigile“, kuna lõpuks kõige selle juure kolmas viimati kindlale organisti pingile istudes ka koori omale sai. Tema käis samuti Riias üliõpilaste segakooriga, pääle selle kui Tartu aulas oli lauldud.

Tartu Meestelaulu Selts andis meeldiva kontserdi. On mehiselst tööd tehtud ja seda andumusega. Tubin on koori puhta kooslauu suhtes tükike maad jälle edesi viind, avaldab kindlasti muusika andekust.

Kõigi ümberpaigutamiste ja revolutsioonide pääle vaatamata tuleme mõnikord ka oma vahel kokku, et arutada, mis üheskoos teha. Ei mõtle siin mitte Lauljate Liidu Tartu osakonda, kuud kolm-neli tagasi, kus vastu oksa sellele leidus salk töökaid inimesi, kes paari-kolmekesi kõik ise ära olid teind, et teisi mitte tiilitada. Ei, arvan Lätte eelseisvat 70 aastast sünnipäeva, mida üheskoos ja ühelmeeltele tahame lauluga mälestada. See on kõik, mis seekord oma Tartu naabritest ja külalistest ütelda oli. Oma enese elust ja tegevusest oleks niipalju ütelda, et tervis hää, ja niiske sügise pääle vaatamata jooksjat ei ole olnud, ei häälepaeltas ega taktikepis.

2. I. 1930.

L. N.

Oodatavaid kontserte.

22. jaan. — esineb „Estoonia“ kontsertsaalis meile mullusest tuntud šveitsi viiulikunstnik Henri Martean.

26. jaan. — korraldab EMO „Estoonia“ kontsertsaalis A. Lätte 70. aastase sünnipäeva puhul kontserdi tema helitöödest.

2. ja 24. veebruaril — „Estoonia“ kontsertsaalis rahvakontserdid.

Kontrabassi-virtuoos Juht lahkus Eestist.

29. detsembril lahkus Eestist tuntud kontrabassi-kunstnik Ludvig Juht, siirdudes Londoni, kus hakkab mängima „Savoy“ orkestris. Esialgu Juht kavatseb Londoni jääda üheks aastaks. Tähendatud „Savoy“ orkester esineb ettekanne-tega Londoni ringhäälingus.

Akadeemiline Meeskoor 5 a. tegutsend.

Möödunud aasta novembris sai täis viis aastat Tartu Akadeemilise Meeskoori asutamisest. Selle võrdlemisi lühikese tegevusaja jooksul koor on tõusnud silmapaistvate kohale meie meeskooride peres. Koor oma asutamisest saadik on pöörand erilist tähelepanu koorilaulu puht vokaalküljele — hääleharimisele ja tarvitamisele. See õieti ongi, mille tõttu Akadeemiline Meeskoor on omistand erilise koha meie koorilaulu-muusika alal. Seda muidugi tänu kõigepäält koorijuhile Leenart Neuman'ile, kes koorijuhina samal ajal on ka tunnustatud jõud laulupedagoogika vallas. Kuid samavõrdselt hinnatav on ka üliõpilaste — laulukoori liigete — töötahe ning püsivus tegutsemiseks eesti laulukunsti edesiarendamise kasuks.

Akadeemiline Meeskoor tegutses varem üliõpilaskoorina ning Tartu ülikool toetas koori rahaliselt. Mitmeil põhjuseil oli aga koor sunnitud organisatsiooniliselt asuma iseseisva lauluorganisatsiooni platvormile, millist aineliselt subsideerib koori Toetajate Kogu. Viimane on praegu organiseerimisel ning kavatab kohe tegevust alustada. Toetajate Kogu liikmeskonda kuuluvad tuntud seltskonnategelased — ülikooli vilistlased.

Parajasti Akadeemilise Meeskoori organisatsioonilise külje ümberkorraldamise ajal ilmus „Üliõpilasleht“ Akadeemilise Meeskoori erinumbriina. Selles on toodud koori tegevuse ülevaade asutamisest seniajani, huvitavate ning mitmekesiste ja rohkesti piltidega ilustatud artiklite näol. Aruandena see muusikakultuuriline dokument on tähelepandavamaid, mida meie koorid seni on suutnud pakkuda.

Akadeemilise Meeskoori käesoleva hooaja esinemistest peab nimetama ülikooli X aastapäeva aktust ja samal puhul traditsioonilist akadeemilist kontsert-õhtut.

Praegu Akadeemiline Meeskoor valmistub esinemiseks vaimuliku kontserdiga, mille kava tervenisti koosneb 16. ja 17. sajangu vaimulikkudest lauludest ning koraalidest, autoreilt, nagu J. S. Bach'ilt, Scarlatti'lt, Prätorius'elt j. t. Kontsert on kavatsatud selle aasta veebruari kuul.

—ng.

Mozart'i „Requiem“ ettekanne

toimus Miina Hermann'i Lauluseltsi segakoori poolt 8. dets. 1929. a. Tartus Pauluse kirikus solistide pr. P. Neuman'i, prl. L. Katzin'i ja härrade L. Neuman'i ja J. Arike ning orkestri kaastegevusel. W. A. Mozart'i „Requiem“ on mõjukamaid kirikumuusika-teoseid. Temas esinevatel solistidel tuleb laulda peamiselt kvartetina. Sellega oli arvestatud ettekandel, kuna kõigil neljal solistil on ühine häälekool.

Pääle varematest esinemistest tuntud P. ja L. Neuman'ide kvartetis esinend prl. L. Katzin ja hra J. Arike, on L. Neuman'i õpilased.

Kuuldavasti kavatab M. H. Lauluselts korrata „Requiem“ ettekannet jaanuari lõpul.

Detsembri kontserdid Tartus.

Ainult mõni päev enne jõulupühi tuli jumalaga jätma enne Londoni sõitu Ludvig Juht Vladimir Padva saatel. Et see tubli kunstnik sooja poolehoidu võitis, on nagu enesest mõistetav. Muide: kujutage omale ette 60-liikmelist orkestrit, kus iga orkestri liige samuti meisterlikult, nagu Juht oma bassi-hiiglast käsitab...

Rakverest.

Käesoleval hooajal on märgata Rakvere muusikaelus tõusu tendentsi, võrreldes eelmiste aastatega. Seda kindlasti suurendab varstivalmiv uus teatrihoone. Päälinnast käis Rakveres kirikukontserti andmas Tallinna Meestelaulu Seltsi segakoor prof. A. Topman'i juhatusel. Hiljem külastas Rakveret viiulikunstnik Inglismann, keda aga kuulama oli kogunud kahjuks väga vähe publikut.

Oma jõudude poolt on püütud edendada muusikalist tegevust sagedate muusikaõhtutega. Üks sarnaseid korraldati 17. nov. kirikus. Kaastegevad olid: seminariorkester, juh. õp. A. Öunapuu, seminarimeeskoor, juh. õp. V. Raam, kohaliku kiriku segakoor, juh. F. Siiak ja solistina A. Öunapuu (viul). Meeskoor laulis hõljuva täänbriga ja hää nüansseerimisega F. Schubert'i „Püha“. Samuti

kõlas hästi L. Beethoven'i „Jumala vägevus“. Esmakordselt esines kirikukontserdil seminaris sümfooniaorkester, mängides mõjuvalt Čaikovsky „Kirikus“ ja „Kloostri“.

25. nov. korraldas seminar itaalia muusika õhtu. Kava koosnes itaalia komponistide helitöödest, mis kanti ette segakoorilt, naiskoorilt ja õpilastelt-solistidelt viiulil ja klaveril. Ettekanded õnnestusid üldiselt hästi.

8. dets. korraldas seminar kontserdi oma 17. aastapäeva puhul mitmesuguste muusikaliste ettekannetega. Tehniliselt puhtalt mängis klaveril õpil. L. Koppel Mozart'i „Fantaasia“, kuna Rachmaninoff'i „Prelüüd“ tundus seminaris veidi raskena. Julgelt esinesid üksikud õpilased viiulil. Meeskoor õpil. V. Raam'i juhatusel laulis kindlalt. Õpilasorkester esines paari palaga õpilaste juhatusel, mis õnnestus hästi. Segakoori lauludest olid meeldivamad M. Saar'e „Tihase mäng“ ja M. Lüdigi „Õhtul“ õp. Mesiäise juh. Kuivemaina tundusid T. Vettik'u „Hõiskame kooris“ ja Hagfors'i „Imatral“ õpilaste juhatusel. Publikut oli rohkesti.

Ernst Hellein.

Räpinas asutati sümfoonia orkester.

Mõni aasta tagasi tegutses Räpinas sümfooniaorkester E. Noorhani juhatusel. Mängijate puudusel aga lõpetas see tegevuse. Tunti siis nagu puudust millestki. Viimaks ei saanud muidu rahuldust, kui moodustati parematest sümfooniaorkestri mängijatest salongorkester, milline oli muusikaliselt kõrgemal tasapinnal eelmisest ning valmistas nii mõnegi meeltüendava silmapilgu. Kui Noorhani Räpinast lahkus, siis jäi orkester hoopis vaesekslapseks. Ümbruskonnas tegutses küll ammu puhkpillide orkester, millel isegi 60 a. juubel seljataga, ja päälle selle veel p.-m. gümnaasiumi puhkpilli orkester, kuid siiski ei rahuldand need kõikide nõudeid. Peeti nõu sümfooniaorkestri uuesti kokkukutsumiseks, kuid ei saadud tarvilikke instrumente (tšello, kontrabass). Kohalikul Haridusseltsil oli tšello olemas, kuid see oli hra Noorhani käes tarvitada. Räpina Haridusselts silmaspidades, et räpinlased enam oma tšellot ei näe ega kuule, otsustas tšello Noorhani'lt ära võtta et mõnele noorele asjaarmastajale harjutamiseks anda. Kontrabass toodi Võõpsust tarvitada ja teiste pillidega ei olnud enam muret. Nüüd võeti orkestri asutamine uuesti päevakorraks, mis ka teostus mõni nädal enne jõulu pühasid p.-m. gümnaasiumi muusikaõpetaja J. Karheiding'i eestvõttel, kes on ka orkestri juhiks. Orkester koosneb enamasti gümnaasiumi õpilastest, kuna viiulimängijateks on ümbruskonna paremad jõud, isegi endiseid elukutselisi orkestrante. Edespidi tahetakse orkestrit veel täiendada. Esimene kontsert korraldatakse jaanuari lõpupoole, kus siis räpinlastel avaneb võimalus üle hulga aja ilusat muusikat kuulda. Nimetatud sümfooniaorkester on esimene

—p.

Kahkva Rõhvm. Seltsi segakoori tegevusest.

Võrreldes Kahkva muusikaelu varemate aastatega peab märkima selles praegu seisakut. Pääpõhjus selleks on kohaste ruumide puudus. Seni kasutati lauluharjutusteks vallamaja eesruumi, nüüd keelati see aga mõnesugustel põhjustel. Päälle selle peeti paar harjutust koorijuhil ruumes. Halvad teed aga takistasid lauljaid koos käimast. Külma tulekuga on loota ka tegevuses rohkem elavust. Koor on ülesantud Tartumaa laulupeole, vast ergutab ka see lauljaid rohkem harjutustel käima.

—p.

VÄLJAMAA

XI saksa üldlaulupeo eeltööd

arenevad jõudsasti. Laulupidu peetakse 1932. a. Frankfurtis Maini ääres. Praegu on Saksa Lauljate Liidul käsil laulupeo toimkondade moodustamine, kes juba nüüd asuvad tehniliste eeltööde läbiviimisele, astuvad kontakti kohalikkude ametiasutustega, korraldavad laululava plaanide valmistamise ning hoonete püstitamise. Laulupeo päätoimkond peab oma järgmise koosoleku Frankfurtis 22. ja 23. veebruaril s. a.

Mozarteumi akadeemia Salzburgis.

Rahvusvaheline asutus „Mozarteum“ korraldab 1930. aasta suvel, juulist septembrini „orkestri akadeemia“, millistel kursustel käsitatakse praktilist kompositsiooni, muusika vormiõpetust, muusika teooriat, partituuri mängu, orkestri juhatamist ja ansambli mängu. Kursuste juhatajateks on professorid Paul Graener, Clemens Krauss, Bernhard Paumgartner, Franz Schalk ja Bruno Walter. Selle akadeemia juures on suvekuudel veel järgmised kursused: ooper ja dramaatiline kunst proua prof. Bahr-Mildenburg'i juhat. (Müncheni riigiakadeemiast); soololaul: proua prof. Rosa Papier-Paumgartner (Viini muusikaülikoolist); klaver: prof. Felix Petyrek (Athena konservat.); viiul: prof. Willy Scheveyda (Praha muusikaakadeemiast) ja orel: prof. Franz Sauer, Salzburgi Toomkiriku organist. Need Salzburgi kursused on erilist vastuköla leidnud Inglise ja Ameerika ringkonnis.

Salzburgi pidustused.

1930. a. on omas muusikalises osas tuleval suvel järgmiste kuulsate dirigentide juhatusel: Clemens Krauss, Franz Schalk ja Bruno Walter. Ettekandele tulevad uuel lavastusel Mozart'i „Figaro pulm“, Gluck'i „Iphigenia Aulises“, Donizetti „Don Pasquale“, Mozart'i „Don Juan“, Beethoven'i „Fidelio“ ja Richard Strauss'i „Rooside kavalier“. Lavajuhataja Lothar Wallerstein Viinist.

Salzburgi pidustused algavad 1. augustil Max Reinhard'i lavastatud Hofmanstahl'i näidendiga „Jedermann“, mille pääosas esineb kuulus näitleja Alexander Moissi. Salzburgi pidustuste vaimuliku muusika hulka kuulub Toomkiriku kapellmeistri Josef Messner'i juhatusel 4 kontserti: 1. augustil Salzburgi vanad meistrid (1500.—1800.) ja Mozart'i „Kroonimise missa“; 10. augustil Bruckner'i suur f-moll missa; 17. Mozart'i motetid ja psalmid; 24. augustil Mozart'i „Requiem“.

Uued ooperid.

Inglise helilooja ja orkestrijuht Albert Coates'i uus ooper, mis jõulu ajal Münchenis esiettekandele toodi Hans Knappertsbusch'i juhatusel, tuleb käesoleval hooajal ettekandele ka Berliini riigiooperis ja Londoni Covent-Gardeni — ooperis. Uue heliteose nimi on „Samuel Pepys“.

*

Frankfurti linna teaatrites tulevad lähemal ajal esiettekandele ooperid: Arnold Schönberg'i „Von heute auf morgen“ (Tänasest homse pääle) Hans Wilh. Steinberg'i juhatusel; Wilhelm Scholz'i „Achtung, Aufnahme!“ („Tähelepanu, ülesvõte!“) Evald Lindemann'i juhatusel; aprilli kuul Frankfurts toimepandava ooperi-pidunädalal tuleb esiettekandele Georg Antheil'i „Transatlantik“ samuti H. W. Steinberg'i juhatusel.

Berliini riigiooperis tuleb veebruaril esiettekandele Karol Rathaus'i uus ooper „Fremde Erde“ (Võõras maa) Erich Kleiber'i juhatusel.

Max Chop †

Saksamaa tuntud muusikakirjanik Max Chop suri äkitselt Berliinis paar päeva enne jõulupühi 65 aasta vanaduses. Eriti tuttavaks on saand tema Reclami Universal-Bibl. ilmund muusikaliste suurteoste seletused ja analüüsid „Erläuterungen zu Meisterwerken der Tonkunst“, mis tema sulest kokku 36 köites on ilmund. Pääle selle veel mitmed teised tema tööd, nagu Verdi, Reznicek'i ja t. eluloo kirjeldused. 1920. aastast pääle oli ta ajakirja „Signale“ teenerikas toimetaja. Chop oli pärit Thüringenist, õppis enne õigusteadust ja hakkas muusikat õppima Franz Liszt'i soovitusel. Ka heliloojana on Chop tegev olnud. Abielus oli Chop Celeste Groenevelt'iga, kellel oli hää nimi tuntud pianistina.

Ludvig Hess,

kes enne maailmasõda ka Tartus ja Tallinnas korduvalt peene kontserdilauljana edukalt esines, on kui helilooja auhinna saand oma koorilaulu „Abends wann der Regen fällt“ („Õhtul, kui vihma sajab“) eest. Nürnbergi laulunädalal sai kompositsioon ettekandel suure menu osaliseks.

Jazzi töökojad pankrotis.

Vähesed inimesed teavad, et Ameerikas jazzimuusikat valmistatakse suurejooneliselt sissesäätnud vabrikutes. Vabriku teenistuses on sada, sageli ka hulga rohkem, komponisti, kes 5—20-dollarilise tasu eest päevas meisterdavad valmis 200—300 löökpala, millised kohe sadades-tuhandetes eksemplarides kogu Ühendriikide maa-alal laiali külvatakse. Ajalehtede teateil on hiljuti Ameerika Ühendriikides kaks tuntud jazzvabrikut oma ukсед sulgend, mida peetakse ameerika tantsupubliku maitse paranemise tunnusemärgiks. Ameeriklased hakkavat ikka rohkem ja rohkem lugu pidama moderniseeritud valssidest.

Cecilia Hansen,

Eestis hästi tuntud viiulikunstnik esines viimastel aastatel pääasjalikult Ameerikas, Jaapanis ja Hiinas. Läind semestril mängis kunstnik Saksamaal, nagu Berliinis, Münchenis, Hamburgis ja Kölnis. Nagu kuulda, tuleb kunstnik käesoleval hooajal ka Eestisse.

Muusikalisi omapärasusi.

Londoni autonäitusel oli välja pandud kahekümne istmeline autobus, mille sisemusse oli asetatud ka klaver — reisijate meelelahutuseks pikkade sõitude puhul. Inglismaal paljudes jaama ooteruumides hüürgab grammofon ning aitab vähendada reisijate ootamisigavust. Isegi äratajana tarvitatakse grammofoni. Üks inglise firma on konstrueerinud grammofoni-ärataja, milline teatud kellajal soovitava muusikapalaga äratab magajaid. Kas võib olla toredamat ärkamist hommikuvidevikus, kui muusika saatel?

Kubelik arstina.

On teada, et peenetundelikule muusikalisele inimesele muusika avaldab tugevat mõju, isegi nii tugevat, et selle tõttu võivad tekkida muudatused inimese kehalikus olekus. Kuulus viiulikunstnik Kubelik viibis hiljuti Indias. Säl kohtas ta kellegi jaapani päritoluga tütarlapse, kes raske närvipõrutuse tagajärjel oli kaotanud nägemise. Kuuldes Kubelik'u võlvat viiulimängu, tütarlaps hakkas uskuma, et jumalus teda ta hädas aitab ning ootamatult avanesid tüdruku silmad, ta sai nägijaks.

Saksa muusikaleht „Die Tonkunst“ lisab sellele teatele naljatades juure: „Hää, et Indias valitseb arstimisvabadus. Tänapäeva kultuurmaades Kubelik oleks ebaarstina kohtu alla antud.“

Ooper helifilmi tarvis.

Tuntud ooperikomponist Pietro Mascagni kirjutab praegu ooperit, mis on määratud helifilmi ülesvõtete tarvis.

Richard Strauss iseendast.

Richard Strauss, kes mõni aeg tagasi juhatas oma helitööde kontserti Roomas, kõneles itaalia ajakirjanikele endast järgmist: „Minu töö on tehtud. Olen praegu 65-aastane ja paremagi tahtmise juures ma enam ei suuda olla kursis praeguse muusika arenemiskäiguga mitmesuguste rahvaste juures. See areng pääle muu on nii selgusetu, täis vastolusid ja sihitu, et see tahtmatult näib arusaamatuna. Noorusaastail olin julge uuendaja ja rahutu tulevikumuusik, nüüd aga olen ajast maha jäänd ning sellasena mind ka koheldakse.“

Vesi oreliviledes.

Ennekuulmatu lugu juhtus möödunud suvel ühe kooli oreliga Reisdorfis. Suve kuivus mõjus halvasti orelile, mis mängimise juures üha rohkem kohisema ja kriuksuma hakkas. Organist tegi poistele korralduse iga päev kaks pange vett oreliruumi põrandale valada, et sellest siis niiskus ka orelil mehhanismi tungiks. Poisid täitsid käsu, kuid ainult selle vahega, et ekskombel vee valasid ülalt otsekohe orelisse. Kuni viimaks organist märkas, et kogu orel on vett täis. Mängimise juures kostis viledest ainult võimas mühin ja sisisemine. Kohale kutsutud orelimeister seletas, et ei ole midagi teha, muudkui orel seisku rahulikult, kuni vesi sisemusest ära aurub.

Sergei Rachmaninoff,

tuntud vene helilooja ja pianist, mängis oktoobri kuul Hollandis mitmes kontserdis, ikka väljamüüdnud saalides. Pääle selle kontsertis haruldane pianist suure eduga Saksamaal. Münchenis kinkis R. 1000 kuldmarka Müncheni puudustkannatajate hääks tänutäheks vastutulelikkuse eest, mida Müncheni linn, Rachmaninoffi kaasmaalaste, vene pagulaste vastu üles näidand.

Uut viiulsepast Stradivarius'est.

Mõne aasta eest sattus ühe väikese itaalia linna mööbelsepp, parandades vana mööblit, salalaele, millest tuli nähtavale koltunud pabereid, mis osutusid Stradivarius'e kirjutisteks ja joonisteks. Selle avastuse puhul tõusis suur kõmu ja algas handeldamine. Lõppeks sai need paberid itaalia valitsus. Nüüd on nende paberite ekspertiisiga ja uurimisega jõutud lõpule ning itaalia lehed avaldavad lähemat nende sisust.

Arvamused, et Stradivarius'e viiulite imevääriline kõla on nende lakist, osutuvad nende paberite järgi osalt tõeks, kuigi neis ei leidu selle laki retsepti. Stradivarius on jäänd oma saladusele truuks. Üldse ei avaldu neist pabereist midagi erakordset uut, küll aga leiavad neist spetsialistid — viiulsepäda tulusaid näpunäiteid viiuli puu valikuks, selle ümbertöötamiseks, selle omaduste kindlaks määramiseks. On palju jooniseid tähendustega proportsioonide ja mõtude kohta. Kõige väärtuslikumaid neist pabereist on seni teadmatu Stradivarius'e elulugu, kirjutatud ta sõbra munk Theodor Bonaventii poolt, päälkirjaga: „Suure viiulite meistri Messer Antoni Stradivari Kremonast elulugu, kirjutand tema ja ta pärijate nõusolekul jesuiit isa Theodor Bonaventii, aastal 1743“. Stradivarius suri 1737. a., seega on biograafia kirjutatud 6 asatat pääle tema surma. Huvitav, et munk kirjutab, nagu oleks Stradivarius sündind 1645. a., aga mitte 1644, nagu arvati seni, kuid nähtavasti ta eksib, sest on teada, et Stradivarius kirjutas oma viimastele viiulitele pääle nende valmistamise aasta ka oma sünniaasta, nagu 1737. a. — „Antonius Stradivarius faciebat A. D. 1737“ ja lisis „93 aastasena“. Nähtavasti tegi ta seda soovides näidata oma ebaharilikku töövõimet. Tema välimusest ei märgi autor midagi erilist. Tema iseloomust on mõni märkus. Oli vaikiv, järsk, jäme, ei armastand, et tema nime ja viiuleid tarvitati omakasulise eesmärgiga. Tema kaubatarvitajaid oli paavst Benedict XIII, kellele ta tegi suure kogu pille. Paberite hulgas on tema kirjavahetus paavstiga sel puhul. Seni polnud teada, et Stradivarius oli suur sõber Bartholomeus Cristoforus'ega, klaveri leiutajaga. On säilind mõni kiri Cristoforus'elt Stradivarius'ele, milles nimetab teda „oma kõrgeks sõbraks“. ja peab temaga nõu oma cembalo (klaveri „esiisa“) elitamise ja leiutamise üle. Paberite hulgas leidub palju visandeid, mis Stradivarius on teind oma õpilastele.

Need materjalid, ümbertöötatult ja korraldatult, toovad kindlasti palju kasu järeletulejale, ja hajutavad pääle selle palju legende, luulelugusid, mis ümbritsevad suure meistri nime. Kõige imestatavam tema juures, nagu selgub uuest biograafiast, oli ta erakordne töövõime. Kokku valmistas ta 1116 pilli. Nüüd loetakse neist õigeid ja mängimiskõlbulikke 200 ümber.

Stradivarius'e viiuleist pole kõik sama kõrge väärtusega. Paljud neist on halvemad teistest. Ent hind on neil kõigil võrdlematult kõrge, oli seda juba suure meistri elupäevil.

Ülaltoodud dokumentide ehtsuse kohta on õpetlased avaldand kahtlust. Arvatakse, et on tegemist osava ning suurejoonelise pettusega, nagu sellest jutustasime Muusikalehes nr. 10 m. a.

E. L.

Väljaandja: Eesti Lauljate Liit. — Vastutav toimetaja: Mihkel Liidig.

Tellimishind aastas L. L. liigetele 1 kr., teistele 1 kr. 20 senti.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Rataskaevu 22, telef. 1-82.

Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas, Väike Pärnu mnt. 31.

„MUUSIKALEHE“ ja teiste Eestis ilmuvate tähtsamate
ajakirjade ja ajalehtede
tellimisi ja kuulutusi

võtab vastu

K.-Ü. „RAHVAÜLIKOOL’I“ raamatukauplus

Tallinnas, Harju tän. 48, omas majas

Väägvere koor 1839—1929.

Muljeid ja mälestusi Eesti vanemast pasunakoorist. Sisuks pikem ülevaade Väägvere koori tekkimisest ja arenemisest, mälestisi J. H. Virkhaus’ilt, L. Juhilt, A. Virkhaus’ilt, M. Herman’ilt ja A. Lättelt, ning lõpuks segakoori laul „Pühendus“ Juhan Ravik’ult. Rohkesti pilte.

Huvitav kogu kultuurloolisi dokumente.

See raamat ei tohiks puududa ühegi muusikasõbra lugemislaualt. **Hind 1 kroon.** Müügil Lauljate Liidu büroos ja raamatukauplustes.

**Laulja
tasku-
kalender
1930**

*Laulja taskukalendri muretseb
endale iga muusikasõber.*

Selles on toodud kodu- ja väljamaa muusikameeste ning -tegelaste tähtpäevad, muusikalisi näpunäiteid lauljaile-mängijaile, mitmesuguseid tarvilikke teateid ja praktiline intervallide tabel, mida peab teadma iga laulja.

Hind 10 senti.

Müüvad kõik Muusikalehe levitajad koorides. Pääle selle müügil Lauljate Liidu büroos ja raamatukauplustes. Tellida Lauljate Liidu büroolt, Tallinn, Rataskaevu 22.

Tallinna Meestelaulu Seltsi Meeskoori laulude kogu

II vihk

Püha paik	A. Kapp
Igatsus	A. Kapp
Töötus	A. Kapp
All orus mu neiuke	J. Herbeck
Kodule	Portugaalia rhlv.
Viimane laul	C. M. Bellmann

III vihk

Kevadel	P. J. Hannikainen
Poega kiigutades	M. Vegeius
Südame laul	J. Sibelius
Laulab minu laululind	R. Hoppe
Süg sel	A. Horvath
Põris b trumm	A. Klughardt

IV vihk

Mu Eestimaa	K. Tärnpu
Otõs mul	J. Simm
Joomalaul	S. Palmgren
Ei mul ole isamaja	K. Tärnpu
Milipõletaja	S. Palmgren
Nuiameeste marss	T. Kuula

V vihk

Lausumine	A. Tõrnudd
Linakitkua	E. Katila
Kõigu, kaisel	S. Palmgren
Hämarus	F. Körling
Õhtutunne	T. Kuula
Teel	A. Järnefeldt

VI vihk

Röömsad muusikandid	A. F. Riccius
Meie Mari	E. Genez
Vaimutund Tydalis	F. Hegar
Mööda kõik	Soome rahvalaul

VII vihk

Päkseloodel	I. G. Conradi
Kevadepäev	S. Körling
Kiigu, liigu, vaikne laine	A. Berg
See neiu minu on	E. Akerberg
Õhtupilved	T. Kuula

VIII vihk

Tule, tule unekene	S. Palmgren
Täheöö	H. Kaun
Talvel	E. Kremser
Riil, koll, koda	T. Kuula
Mälestus	T. Sörensen
Talvine õhtu	K. Tärnpu

IX vihk

Eesti laul	F. Mair
Kevade tunne	K. Tärnpu

Jubilate	J. Stevenson
Suveöö	O. Hermann
Majake	H. Kaun
Nurmüksindus	E. Vendel
Endla järve kaldal	V. Herrmann

X vihk

Küttija laul	J. Sibelius
Äratulaul	Rvl. Badenist
Lahkudes	K. Tärnpu
Koju igatsus	K. Tärnpu
Mäevaimude laul	S. Palmgren
Troost	O. Merikanto
Lootus	K. Tärnpu

XI vihk

Oma saar	J. Simm
Ta lendab mesipuu poole	M. Hermann
Teretus	J. Avik
Oled väike sõstrasilma	J. Jürgenson
Kiigulaul	S. Palmgren

XII vihk

Ave verum corpus	W. A. Mozart
Jehoova mu karjane	J. Kappel
Vesarad meil vuhisegu	A. Krull
Koputaja	O. Hilmerna
Ustavus	P. Kriskovsky
Kadunud noorus	K. Bendl
Põlluteel	J. Foerster

XIII vihk

O Domine Jesu Christe	Palestrina
O vos omnes	Palestrina
Et incarnatus est	J. Hasler
Agnus Dei	A. Gabrieli
Tenebrae factae sunt	M. Haydn
Jumala au looduses	L. v. Beethoven
Tänu laul	J. S. Bach
Oh minu kallis hoidja!	J. S. Bach

XIV vihk

Kalevipoeg	E. Võrk
Kuu kärvatu	T. Vettik
Õõ	T. Vettik
Meie saatusest valitud	M. Hermann
Lauluke	K. Tärnpu
Kolm kallist kohta	J. Kappel

XV vihk

Ta otsib sind	A. Kapp
Mu süda	A. Kapp
Eesti laul	K. Tärnpu
Oma saar	E. Hav
Lauluvennalik tervitus	K. Tärnpu
Aimdus	J. Simm
Sõjalaul	E. Hav

VIHU HIND 30 SENTI.

Lauljale Liidu büroo saadab soovilavad vihud välja, kui saadetakse vastaval määral postmarke.

Pääladu Lauljate Liidu büroos Tallinn; Rataskaevu 22.